

UYES Uluslararası Ekonomik Sorunlar

HE Mr. Ahmet DAVUTOĞLU,
HE Ms. Julie BISHOP,
HE Mr. Marty NATALEGAWA,
HE Mr. Jose Antonio Meade KURIBRENA,
HE Mr. Yun BYUNG-SE
MIKTA as a Force for Good

Ersin ERÇİN
Yükselen Ekonomilerin Küresel Etkinlik Arayışı:
BRICS Oluşumu

Dr. Seyed Ali Mohammad MOUSAVI
A Note for Positive Outlook towards D-8 Sustainable
Development

Numan HAZAR, Ambassador (R)
Economic Cooperation Organization (ECO) and
Reform Process

Zafer ATEŞ
İklim Değişikliği Müzakereleri

Rıza Kağan YILMAZ
Avrupa- Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru (Traceca)

Dr. M. Cüneyt YENER
Değişen Küresel Güç Dengeleri ve Türkiye

Uluslararası Ekonomik Sorunlar

Yıl: 14 • Ağustos 2014

ISSN 1306-8431

47

MIKTA as a Force for Good

Uluslararası
Ekonomik Sorunlar

Sayı: 47 • Yıl: 14 • Ağustos 2014

UYES
Uluslararası Ekonomik Sorunlar

Uluslararası Ekonomik Sorunlar

ISSN 1306-8431

Uluslararası Ekonomik Sorunlar dergisi

Yıl: 14 • Sayı: 47 • Ağustos 2014

Sahibi

T.C. Dışışleri Bakanlığı adına
Hakkı Emre YUNT
Büyükelçi, Çok Taraflı Ekonomik İşler Genel Müdürü

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Haydar Kerem DİVANLIOĞLU
Elçi, Çok Taraflı Ekonomik İşler Genel Müdür Yardımcısı

Yönetim Adresi: T.C. Dışışleri Bakanlığı Balgat - ANKARA
Tel: 0312 292 16 06 • Faks: 0312 292 27 85
E-posta: kdivanlioglu@mfa.gov.tr

Tasarım Uygulama Baskı Hazırlık - Baskı

Afşaroğlu Matbaası
Kazım Karabekir Cad. Altuntop İşhanı No: 87/7 İskitler / Ankara
Tel: 0312 384 54 88 - 384 54 98 • Faks: 0312 384 54 98
E-posta: farukafsar@gmail.com

Baskı Tarihi: Ağustos 2014

ISSN: 1306-8431 • 1306-844X (e yayın)

Üç Ayda Bir Yerel Süreli Yayın Olarak Yayınlanır. Ücretsizdir.

İçindekiler

- 5 Sunuş**
- 7 HE Mr. Ahmet DAVUTOĞLU,
HE Ms. Julie BISHOP,
HE Mr. Marty NATALEGAWA,
HE Mr. Jose Antonio Meade KURIBRENA,
HE Mr. Yun BYUNG-SE**
MIKTA as a Force for Good
- 11 Ersin ERÇİN**
Yükselen Ekonomilerin Küresel Etkinlik Arayışı:
BRICS Oluşumu
- 21 Dr. Seyed Ali Mohammad MOUSAVI**
A Note for Positive Outlook towards D-8 Sustainable
Development
- 25 Numan HAZAR, Ambassador (R)**
Economic Cooperation Organization (ECO) and Reform
Process
- 33 Zafer ATEŞ**
İklim Değişikliği Müzakereleri
- 43 Rıza Kağan YILMAZ**
Avrupa- Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru (Traceca)
- 80 Dr. M. Cüneyt YENER**
Değişen Küresel Güç Dengeleri ve Türkiye

*Bu dergide yayınlanan gözlem ve görüşler değerli yazarlara aittir.
Dışişleri Bakanlığını bağlamamaktadır.*

Sunuş

Değerli Okurlar,

Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi'nin 47. sayısında ilginizi çekeceğini umduğumuz bir içerikle sizlerle birlikte olmaktan mutluluk duyuyoruz.

Bu sayımızda ilk olarak, küresel sorunlara yaratıcı çözümlerin kolaylaştırılması amacıyla Meksika, Endonezya, Kore, Türkiye ve Avustralya'nın katılımıyla esnek bir diyalog ve eşgüdüm platformu olarak hayata geçirilen MIKTA girişiminin Meksika'da Nisan 2014'te yapılan ikinci Dışişleri Bakanları Toplantısı vesilesiyle Dışişleri Bakanımız Prof. Dr. Sayın Ahmet Davutoğlu ve diğer MIKTA ülkeleri Dışişleri Bakanlarının ortak imzasını taşıyan makaleyi bulacaksınız. Söz konusu makale, MIKTA'nın tanıtılması amacıyla önde gelen uluslararası basın organlarının yanı sıra ilgili beş ülkenin ulusal basınında yayımlanmak üzere hazırlanmıştır. Makalede, önümüzdeki dönemde ilerletilmesi yönünde beş ülke arasında ortak irade bulunan MIKTA girişiminin amacına, hedeflerine ve küresel zeminde sağlayabileceği katkılara yer verilmektedir.

İkinci makalemizde, Dışişleri Bakanlığı Asya-Pasifik İkili Siyasi İşler Genel Müdürü Büyükelçi Sayın Ersin Erçin, BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika) oluşumunun arka planı, ortaya çıkışı ve amacı hakkında bilgi vermekte ve bu oluşumun küresel sistemdeki yerine dair değerlendirmelerini paylaşmaktadır.

Türkiye'nin 1997 yılında kuruluşuna öncülük ettiği ve Sekretaryasına İstanbul'da ev sahipliği yaptığı Gelişmekte Olan Sekiz Ülke Teşkilatı (Developing Eight – D8 Organisation) Genel Sekreteri Dr. Seyed Ali Mohammad Mousavi tarafından kaleme alınan üçüncü makalemizde, D-8 Teşkilatının kuruluşundan bu yana kaydettiği önemli başarılar ve üye ülkelerinin ortak iradesiyle önümüzdeki dönemde hayata geçirilmesi planlanan öncelikli çalışmalara yer verilmektedir.

Emekli Büyükelçi Sayın Numan Hazar, keza kurucu üyesi olduğumuz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın (Economic Cooperation Organisation – ECO) reform sürecine ilişkin makalesiyle Dergimizin bu sayısına da katkıda bulunmaktadır. Makalede, ECO çerçevesinde oluşturulan Akil Adamlar Grubunda ülkemizin temsilcisi ve Grubun Başkanı olarak görev yapan Emekli Büyükelçi Sayın Hazar, Teşkilatın reformuna yönelik olarak Akil Adamlar Grubu'nun hazırladığı tavsiyelerin uygulanmasına ve yeni ECO Vizyon Belgesine dair düşüncelerini paylaşmaktadır.

İzleyen makalede, Dışişleri Bakanlığı Enerji, Su ve Çevre İşleri Genel Müdür Yardımcılığında Daire Başkanı Zafer Ateş, küresel iklim değişikliği müzakerelerinin geldiği aşama ve Türkiye'nin bu süreçteki konumuna dair değerlendirmelerini aktarmaktadır.

Ardından, Dışişleri Bakanlığı Çok Taraflı Ekonomik İşler Genel Müdür Yardımcılığında Daire Başkanı Rıza Kağan Yılmaz, ülkemizin dahil olduğu çok taraflı ulaştırma düzenlemeleri içinde özel bir önemi bulunan Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru'nu (TRACECA) irdelemektedir.

Dergimizin bu sayısında son olarak, Hazine Müsteşarlığı Kamu Sermayeli Kuruluş ve İşletmeler Genel Müdürlüğü'nde görev yapan Dr. M. Cüneyt Yener'in "Değişen Küresel Güç Dengeleri ve Türkiye" başlıklı ilgi çekici bir makalesi yer almaktadır.

Yeni sayımızda tekrar buluşmak dileğiyle, saygı ve selamlarımızı sunarız.

MIKTA as a Force for Good

HE Mr. Ahmet DAVUTOĞLU,
HE Ms. Julie BISHOP,
HE Mr. Marty NATALEGAWA,
HE Mr. Jose Antonio Meade KURIBRENA,
HE Mr. Yun BYUNG-SE

HE Mr. Ahmet Davutoğlu, Minister of Foreign Affairs of Turkey
HE Ms. Julie Bishop, Minister of Foreign Affairs of Australia
HE Mr. Marty Natalegawa, Minister of Foreign Affairs of Indonesia
HE Mr. Jose Antonio Meade Kuribrena, Minister of Foreign Affairs of Mexico
HE Mr. Yun Byung-se, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Korea

A significant meeting took place on the 13th and 14th of April 2014 in Mexico City. We came together for the second meeting of the Ministers of Foreign Affairs of MIKTA (Mexico, Indonesia, Korea, Turkey and Australia). This new platform, created at the inaugural meeting held in September 2013 in New York at the margins of the High-Level Week of the UN General Assembly, has a real potential to act as a force for good in global affairs.

The global dispersal of power, the ascendance of regionalism and the growing presence of non-state actors are some of the salient features of the evolving international scene.

In a rapidly changing world, power, authority and wealth are diffusing from traditional centres to a wider sphere. Globally, this diffusion is leading to increased shared benefits, but also more responsibility.

Emerging regional actors are gaining a new prominence. Global peace and stability increasingly lie in the harnessing of regional interests and arrangements with global ones. This task is not as easily done as said. In order to build these ties, we need political recognition of the common need to come together for cooperation and coordination on the basis of functional needs. Above all, this involves contributing to the effective functioning of the multilateral order and to addressing shortcomings of global governance.

In this context, it is no surprise that a new tendency in global governance is to find spaces for regional dialogue on relevant issues. MIKTA has come into being against this functional backdrop. What brings MIKTA countries together is the functional need to cooperate, coordinate and work constructively with each other and other states in the face of global and regional challenges concerning us all.

It is also not surprising that the very thought which gave birth to MIKTA emerged thanks to our joint deliberations in the G-20. Representing 85% of the global economy, 80% of world trade and 2/3 of the world population, the G-20 has contributed to strengthening the role and participation of emerging market economies in global governance. Major emerging market economies have started to take more responsibility in line with their growing weight in the global economy and their increasingly prominent role in global politics.

We have launched MIKTA as an informal platform of countries which are like-minded on many issues. MIKTA is comprised of

important regional actors whose active contribution is essential for devising solutions to regional problems. Additionally, we are engaged in meaningful bilateral relations with each other. This makes MIKTA well-placed to contribute to global governance reform and G-20 work as well as to facilitate solutions to global challenges.

Our countries can help make the G-20 more effective in reaching consensus and attaining concrete results. The best way to achieve this is if all members are engaged equally and the G-20 acts coherently as a group.

The five countries participating in the MIKTA platform are a diverse group. Yet, we share core values and face similar challenges. We are open economies enjoying democratic pluralistic systems. We are strategically located and strongly linked to our surrounding regions in all aspects. We all have dynamic economies with robust growth rates. We are like-minded on many of the principal challenges of the day and are active contributors in the main global fora. We all see “regional ownership” as key. These attributes provide a sound basis for our cooperation.

MIKTA is based on a common interest in strengthening multilateralism, supporting global efforts for stability and prosperity, facilitating pragmatic and creative solutions to regional and global challenges and implementing the needed reforms in global governance structures.

Our exchanges will be informal, flexible and issue-driven under MIKTA. Consultations intend to focus on issues on which we can provide added value. Furthermore, we have agreed to foster the institutional framework governing our relations in the political, economic and other cooperation fields.

**HE Mr. Ahmet DAVUTOĞLU, HE Ms. Julie BISHOP, HE Mr. Marty NATALEGAWA,
HE Mr. Jose Antonio Meade KURIBRENA, HE Mr. Yun BYUNG-SE**

The MIKTA platform can fill an important gap in the international arena. We will remain engaged in taking forward this important initiative and advance a constructive role for it within the international community.

Yükselen Ekonomilerin Küresel Etkinlik Arayışı: BRICS Oluşumu

Ersin ERÇİN

Büyükelçi, İkili Siyasi İşler (Asya-Pasifik) Genel Müdürü
TC Dışişleri Bakanlığı

Tarihi/Kavramsal Arkaplan

1. Uluslararası ilişkilerde Soğuk Savaş sonrası dönemdeki eşzamanlı siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel ve enformatik gelişmelerle gündeme gelmeye başlayan çok kutupluluk, küresel düzeni yeniden şekillendirmeye devam etmektedir.

Tek kutuplu dünya düzeninin ömrünün ve etkinliğinin uzun sürmeyeceği, yeni ortaya çıkacak güç merkezlerinin oluşturacağı dengelerin 21. yüzyılın ortalarına doğru giderek uluslararası siyasi ve ekonomik ilişkilere hakim olacağı yönündeki gelecek projeksiyonları daha 1990'ların başından itibaren bizzat ABD'deki düşünce kuruluşları ve yatırımcı şirketler tarafından siyasi ve ekonomik trendler temelinde gündeme getirilmeye başlanmıştır. İngiltere'nin 19. yüzyıldaki gerilemesi buna örnek gösterilmektedir. Hatta 2005 yılında ABD Ulusal İstihbarat Konseyi, ABD'nin 2025 yılında da önemli güç konumunu sürdüreceğini fakat başat güç olmaktan çıkacağı değerlendirilmesini yapmış, 2008 küresel mali krizi ise

birçok çevre tarafından ABD'nin gerilemesinin başlangıcı olarak algılanmıştır.

2. Yeni yüzyılın ilk yıllarında dünyada siyasi planda büyük ölçekli dönüşümler yaşanırken, bir dizi ülke hızlı ekonomik büyümeleri, ulaştıkları sanayileşme düzeyi ve entegre olmaya başladıkları uluslararası ekonomik sistem üzerindeki dinamik etkileri ile dikkatleri üzerlerine çekmişlerdir. Gelişme yolundan gelişmiş ülke statüsüne hızla evrilmekte olan bu ülkeler ilk kez 1980'lerde Dünya Bankası ekonomisti Van *Agtmael*'in kullandığı kavramdan yola çıkılarak "Yükselen Ekonomiler" olarak tanımlanmıştır.

3. Çokuluslu bir ABD yatırım bankası olan Goldman Sachs'da görevli İngiliz ekonomist Jim O'Neill tarafından, mevcut ekonomik göstergeler ve gelişme trendleri temel alınarak 2001 yılında hazırlanan "Building Better Global Economic BRICs" başlıklı raporda, 2050 yılına kadar uzanan dönemi kapsayan bir gelecek projeksiyonu yapılmıştır. Raporda Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin'in baş harflerinden oluşan "BRIC" ülkeler grubunun mevcut gelişme hızlarıyla 2050 yılında Batılı güç merkezlerinin önüne geçeceği öngörüsünde bulunmaktadır.

Yerkürenin % 25'ini kaplayan, dünya nüfusunun % 40'ını oluşturan, toplam 20 trilyon Dolarlık GSYİH'ları ve 4,4 trilyon Dolarlık dış rezervleri bulunan ve nihayet dünyadaki GSMH'nin dörtte birine sahip olan "BRICs"ın 21. yüzyılın ortalarında mevcut bütün ekonomik göstergeler açısından küresel sahnedeki en büyük varlık oluşturacağı saptamasını yapan Jimmy O'Neill, hızla yükselen sözkonusu ekonomilerin siyasi sistemlerini de tedricen global kapitalizmin kurallarıyla daha uyumlu hale getirecekleri, başta AB olmak üzere Batı'nın lider ekonomileriyle siyasi işbirliğini geliştirecekleri öngörüsünde bulunmuştur.,

BRICS Oluşumunun Ortaya Çıkışı

4. Goldman Sachs'ın dünya çapındaki yatırımcılar için hazırladığı bir gelecek projeksiyonuyla gündeme gelen "BRICS" kavramının, müteakiben aynı adla ortaya çıkan siyasi oluşumun ilham kaynağını oluşturduğu yaygın kabul gören bir kanaattir. Ancak, BRIC düşüncesinin O'Neill raporundan önce ortaya atıldığı, işbirliğine dayalı yükselen ülkeler koalisyonunun esasen Rusya Devlet Başkanı Putin'den kaynaklandığı bazı siyasi çevrelerce konu bağlamında vurgulanmaktadır.

Brezilya, Rusya ve Hindistan ve Çin'i "BRIC" ya da "Dört Büyükler" adı altında biraraya getiren oluşumla ilgili ilk siyasi diyalog Dışişleri Bakanları düzeyinde 2006 yılında New York'ta düzenlenmiştir. Müteakiben yapılan dört yüksek düzeyli hazırlık toplantısından sonra 1.BRIC Zirvesi 16 Haziran 2009 tarihinde Rusya'nın ev sahipliğinde Yekaterinburg şehrinde gerçekleştirilmiştir. 2010 yılında Brezilya, 2011'de Çin, 2012'de Hindistan ve 2013'de oluşuma son katılan Güney Afrika BRICS zirvelerini düzenlemiştir. Yıllık Zirvelerin ikinci tur toplantılarının ilki 2014 yılında Brezilya'da yapılacaktır.

Oluşumun Amacı

5. Kurucu bir anlaşmaya dayanmayan, varlığını üye ülkelerde yıllık olarak düzenlenen zirvelerle sürdüren, zirveler için oluşturulan ulusal geçici görev güçleri (ad hoc task force) dışında daimi bir sekreteryası bulunmayan, gündemi konjonktüre ve zirveye ev sahipliği yapan ülkenin önceliklerine göre değişiklik gösteren, aldığı kararların bağlayıcılığı olmayan BRICS'in klasik uluslararası örgütler ve kuruluşlarla mukayesesi yanıltıcı olacaktır. Bu oluşumun faaliyetlerini, küresel ekonomik ve siyasi konularda üst düzeyde istişareler yapılması ve görüş birliği sağlanan meselelerle

ilgili olarak uluslararası alanda ortak tutum sergilenmesi olarak şematize etmek mümkündür.

Buna karşılık, 2009 yılında Yekaterinburg'da düzenlenen ilk BRICS Zirvesi sonunda yayınlanan bildiride liderlerce yapılan "eşit, demokratik ve çok kutuplu bir dünya düzeninin kurulması" çağırısı oluşumun asıl hedefine işaret etmektedir.

Dünya ekonomisinde hızla artan ağırlıkları çarpıcı istatistiklerle ortaya konan, ayrıca coğrafi ve demografik açıdan da ilk sıralarda yer alan BRICS ülkeleri, üst düzeyli bir siyasi istişare kulübü formatında, yükselen ekonomik güçlerini küresel yönetimde ağırlıklarını artıracak bir jeopolitik prestije dönüştürmeyi amaçlamaktadırlar.

Esasen, yükselen ülkeleri tanımlayan kriterler açısından ciddi eksiklikleri olan Güney Afrika'nın (GAC) Çin tarafından bu oluşuma katılmaya davet edilmesi de, ekonomik yapıları ve siyasi sistemleri ciddi farklılıklar arzeden dört ülkenin bu amaçlarını teyit eder niteliktedir. BRICS, GAC'in de kulübe katılmasıyla, yaratılması hedeflenen alternatif küresel sinerjiyi bu aşamada sembolik de olsa beş kıtanın tamamına yaymış bulunmaktadır.

6. 21. yüzyılla birlikte bilişim teknolojilerinin öngörülemeyen bir hızla gelişmesinin, globalleşmenin olumsuz veçhelerinin ortaya çıkışının, artan dünya nüfusuyla ağırlaşan yoksulluğun, gelir dengesizliğinin, uluslararası terörizmin ve organize suçların, bölgesel planda tırmanan etnik, dini ve mezhepsel çatışmaların ve nihayet geniş çaplı mali krizlerin, ABD'nin başını çektiği klasik güç merkezlerinin konumunun aşınmasına ve karmaşık sınıraşan sorunlarla başa çıkma yeteneğinin artan şekilde sorgulanmasına yol açtığı bir vakıdır.

Bu arka plan çerçevesinde dünya gündemine gelen BRICS'e üye ülkelerin yeni küresel düzende etkinlik arayışlarında, bugüne

kadarki dünya düzeninin temelini oluşturan paradigmayı hedef almaları, gerek üye ülkelerin siyasi/ekonomik evrimine gerekse oluşumun doğasına uygun bir gelişme olarak algılanmalıdır. Nitekim, bu eğilim, BRICS'in yıllık Zirve toplantıları sonunda kabul edilen bildirimlerde giderek daha net bir şekilde gözlenmeye başlamıştır. Küresel ekonomik krizle ilgili olarak, klasik güç merkezlerini sanık sandalyesine oturtturarak açıkça eleştiren Yeni Delhi Zirve Bildirisi, çok kutuplu yeni dünya düzeninin parametreleri hakkında güçlü bir fikir vermektedir.

BRICS'in B'si

7. Uzun yıllar boyunca kendisini “Geleceğin Ülkesi” olarak tanımlamasına karşılık geçen yüzyılı büyük ekonomik sıkıntılar, siyasi krizler ve askeri darbelerin derinleştirdiği yönetim zafiyetiyle geçiren Brezilya, Başkan Cardoso döneminde belirlenen ve Başkan Lula ile Rousseff tarafından da geliştirilerek izlenen sağlam makro-ekonomik politikalarla ve olağanüstü zengin yeraltı ve yerüstü zenginlikleriyle uluslararası ekonomik sisteme entegre olmayı başarabilmiştir.

Son on yılda, dünyanın en büyük 6. ekonomisi, yıllarca kredi peşinde koştuğu IMF'nin finansörü ve G-20'nin muteber üyesi haline gelerek, küresel oyuncular arasına girme hedefine kilitlenmiştir.

Dolayısıyla, Brezilya'nın bu çerçevede ısrarla gündeme getirdiği BM Güvenlik Konseyi'ne daimi üyelik arzusu, Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası finans kuruluşlarında adil temsil talebi, kronik bölgesel krizlerin çözümüne katkıda bulunma iradesi ve bu çerçevede Orta Doğu'ya yönelik yoğun ilgisi, BRICS'in açık sır niteliğinde olan amaçlarıyla örtüşmektedir.

Buna karşılık, bu oluşum çerçevesinde geleceğe ilişkin siyasi/ideolojik güç projeksiyonu konusunda BRICS içinde tek sesli bir

yaklaşım olduğunu söylemek mümkün değildir. Genel hedeflerle ilgili bir görüş yakınlığı bulunsa da beş ülkenin her birinin BRICS’le ilgili olarak ayrıntıda farklılık gösteren amaçları ve beklentileri mevcuttur. Brezilya, bu grubun gayri resmi yapısının ve “esnek istişare forumu” niteliğinin korunması gerektiğini ve değişen uluslararası konjonktürde etkinliğini ancak bu şekilde sürdürebileceğini savunmakta, kendisini siyasi planda BRICS ile özdeşleştirmekten kaçınmaktadır. Ayrıca, bu oluşum bağlamında, çeşitli ekonomik ve siyasi konularda uluslararası alanda mümkün olduğunca ortak tutum sergilemeye çalışırken, sorunlara yaklaşımlarında ciddi farklılıklar bulunabilen beş ülkenin dış politikalarındaki bağımsızlığın muhafazası yönündeki ilkesel tutumunu uygun vesilelerle kayda geçirmektedir.

Rusya’nın ise, tam aksine, homojen olmayan bu gruplaşmayı uluslararası sorunlarda Batı karşıtı bir sıklet merkezi olarak ön plana çıkarma gayreti içinde olduğu izlenimi yaygındır.

Sömürge geçmişinden ve ABD’nin kıtaya yaklaşımından kaynaklanan tarihi nedenlerle merkez sol duruşunu muhafaza eden Brezilya’nın BRICS üyeliğini düşük profilli tutan bu ihtiyatlı yaklaşımında, özellikle Başkan Rousseff’in Obama Yönetimi ile ilişkilerin daha dengeli bir noktaya taşınması ve bu çerçevede açıkça Batı karşıtı bir izlenim yaratılmasından kaçınılması politikası da belirleyici rol oynamaktadır.

BRICS’e Yönelik Eleştiriler

8. BRICS’e yönelik eleştirilerde aşağıda hususlar ön plana çıkmaktadır:

- Beş üye ülkenin ekonomik potansiyelleri, imkan ve kabiliyetleri ile gelişmişlik düzeyleri birbirinden büyük ölçüde farklıdır. Dolayısıyla küresel ekonomik çıkarlarının örtüşmesi ihtimali

zayıftır. (Nitekim G-20 öncesi Maliye Bakanları toplantılarında görüş birliği sağlanamamaktadır.)

- Bu ülkelerin siyasi/ideolojik yaklaşımları ile demokratikleşme düzeyleri de ciddi farklılık göstermektedir. Üyeleri birbiriyle çelişen politikalar izleyen bir oluşumun uluslararası sorunların çözümü için ortak politikalar belirlemesi güçtür.
- BRICS'le ilgili projeksiyonlar, üye ülkelerdeki petrol, doğal gaz, kömür, diğer fosil yakıtlar ve uranyum gibi hammaddelerin sınırsız olduğu, sonsuza kadar üretileceği varsayımına dayanmaktadır. Halbuki bu ülkelerden sadece Rusya ve Brezilya'da bulunan sözkonusu hammaddelerin üretimi belirli bir süre sonra azalmaya ve genel ekonomik performansı olumsuz yönde etkilemeye başlayacaktır.
- Ekonomisi, Rusya, Brezilya ve Hindistan ekonomilerinin toplamından daha büyük olan Çin, BRICS'in belkemiği ve en önemli ülkesidir. Mevcut kapasite ve büyüme hızıyla, bu oluşumun ekonomik, mali ve siyasi açıdan en güçlü ülkesi olan Çin ile diğer dört üye ülke arasındaki büyük farklılık, BRICS'in gerçek bir güç merkezine dönüşmesini engelleyecek, uluslararası sorunlarla ilgili yaklaşım farklarını zamanla derinleştirecektir.
- Gücün kontrolsüz şekilde ve süratle çok merkeze yayılması, yerleşik ve yükselen güçler arasında olduğu kadar giderek BRICS ülkeleri arasındaki stratejik rekabeti de kızıştıracaktır. Bu rekabet, temsil gücü daha yüksek küresel yönetim arayışlarını da sekteye uğratacaktır.

8. Yeni güç merkezlerinin ortaya çıkış fenomenini sessiz bir direnişle karşılayan, ancak, BRICS oluşumu bağlamında resmen eleştirmekten kaçınan ABD yönetimi, yükselen ülkelerle daha yakın ve kapsamlı işbirliği yapılması düşüncesini çeşitli vesilelerle

dile getirmeye başlamıştır. Buna karşılık, ABD Hükümeti'ne siyasi analizleriyle destek veren akademisyenler ve düşünce kuruluşları, iddia edilenin aksine ABD'nin gerilemesinin uzun bir döneme yayılacağı tezini işlemekte, daha etkin küresel roller üstlenme konusunda ısrarlı olan Çin, Rusya, Brezilya, Hindistan gibi ülkeleri Batılı liberal düzenin yerleşik siyasi ve ekonomik kurallarına muhalefet etmekle suçlamakta, siyasi etkinlik arayışlarının mevcut uluslararası düzenlemeleri dönüştürme amacına yönelik olduğuna işaret ederek, sözkonusu ülkelerin büyük güç olmanın gerektirdiği küresel sorumlulukları üstlenmekten kaçındıkları suçlamasını yöneltmektedirler. (Bu bağlamda İran'ın nükleer programı konusunda Brezilya'nın Türkiye ile birlikte hazırladığı Tahran Deklarasyonu, yükselen ülkelerin paradigmaya meydan okumasına meydan okumasına somut örnek olarak gösterilmektedir.)

9. Öte yandan, BRICS ülkelerinde son yıllarda ortaya çıkan ekonomik daralma eğilimi dikkate alınarak, uluslararası finans çevreleri, aralarında ülkemizin yanısıra Kore, Meksika, Endonezya, Malezya, Vietnam, Tayland ve Kolombiya gibi Asyalı ve Latin ülkelerin de yer aldığı yeni dalga Yükselen Ülkeleri çeşitli gruplaşmalar halinde yatırımcıların dikkatine getirmektedirler. Çok kutupluluk fikrinin zeminini genişleten bu gruplaşmaların ekonomik ve siyasi çerçevede ne ölçüde etkin, uyumlu, tutarlı ve yararlı birlikler oluşturabileceği ayrıca değerlendirilmesi gereken bir husustur.

Sonuç

10. Yeni güç merkezlerinin ortaya çıkışını simgeleyen BRICS, giderek çeşitlenen mekanizmaları, artıları ve eksileriyle hala gelişmekte olan nev-i şahsına münhasır bir süreçtir. Yapıları birbirinden farklı üye ülkelerin, farklı ulusal çıkarlarını ön planda tutarak yer aldıkları bu sürecin, klasik oyuncuların ve yerleşik

düzenin başa çıkmakta yetersiz kaldığı karmaşık uluslararası sorunların çözümüne yapabileceği somut katkıların görülmesi için zamana ihtiyaç vardır.

ABD ve Batılı güç merkezlerinin, küresel rol ve sorumlulukların, BRICS ve diğer yükselen ekonomilerle tedricen paylaşılmasıyla sonuçlanacak bir işbirliği sürecini yapıcı bir yaklaşımla değerlendirmeleri uluslararası toplumun yararına olacaktır.

A Note for Positive Outlook towards D-8 Sustainable Development

Dr. Seyed Ali Mohammad MOUSAVI

D-8 Secretary General

*An article on the occasion of the 17th Anniversary of
the Establishment of the D-8 Organization for Economic Cooperation
June 2014, Istanbul – Turkey

The Advancement Cooperation Conference, held in 22 October 1996 in Istanbul at the initiative of late Professor Necmettin Erbakan, then Prime Minister of Republic of Turkey, initially started the formation of the D-8 Organization for Economic Cooperation with eight developing countries namely Bangladesh, Egypt, Indonesia, Iran, Malaysia, Nigeria, Pakistan and Turkey. On June 1997, with the participation of Heads of States from the D-8 Member States in Istanbul in Ciragan Palace, the D-8 was officially established and its establishment was declared through historic Istanbul declaration.

As the D-8 great founders were forming the Organization from its very inception, they already set up the objectives of the Organization to improve its member states' positions in the world economy, diversify and create new opportunities in trade relations and provide better standard of living. Needless to say that D-8, as one of intergovernmental organization, has also committed to work towards broadening the support for the Organization at the national level within the member states, and strengthen its weight and voice

at regional and international levels, including through active engagement in and promotion of South-South and South-North cooperation.

Since its establishment, the D-8 has achieved several outstanding progresses in formation of principal organs namely the Commission, Council and Summit. The D-8 Secretariat based in Istanbul has played vital role as the backbone of the Organization activities.

The D-8 Organization was also able to finalize several Legal Documents and D-8 Agreements in the last decade. The adoption of the Charter during the 8th D-8 Summit back in December 2012 was one of imperative achievements for the Organization. The document serves to institutionalize cooperation among the member states and to increase its appearance as a model for economic cooperation. In addition, other legal document namely the Statutory Documents and Headquarters Agreement has also brought maturity to the Organization in the sense of institutional development.

The organization has also produced D-8 Roadmap and D-8 Global Vision, which played a vital role as the guideline for practical approach. These documents provide framework as well as a plan of action for overall D-8 activities. In this sense, the D-8 Member States should start to explore, through these documents, which factors are necessary to ensure that national competitiveness remains sustainable over the longer term.

The entries into force of the Visa Agreement, Customs Agreement and Preferential Trade Agreement (PTA) also served an important role to facilitate and promote actual cooperation among the Member States, particularly in the field of trade sector. It is expected that these agreements enhance the intra-D-8 trade volume from around US\$ 133 billion or 7.4 percent of the total

trade with the world in 2013 to around US\$ 500 billion or 10-15 percent by the year 2018, as envisaged by the Roadmap.

In order to achieve this target, the Organization has identified several areas of cooperation, which would in fact has direct and indirect influence on the level of D-8 intra-trade. These areas such as trade, agriculture & food security, industry & SMEs, transportation, energy, communication and information, finance, banking and privatization, science and technology, poverty alleviation and human resources development, environment, health, tourism, and culture. Among these areas, the Organization has given priority to five areas of cooperation, name Trade, Agriculture & Food Security, Industry & SMEs, Transportation and Energy due to its high impact on the D-8 intra-trade. Member States shall explore different opportunities to promote, develop and strengthen relations and projects among themselves through related working groups, task forces and workshops as well as at Ministerial meeting level.

The D-8 Organization will be completing the first phase of its life cycle after the inception of the Organization by the 9th Summit in 2014 in Turkey. This landmark is evident by the completion of the first round service by each member state in the decisive role as the Chairman of the Organization. In this Summit, the Chairmanship will be rotated again to the Republic of Turkey, as the initiator of the organization. This Summit is a turning point, which will coherently denote the shift from “*policy coordination*” to “*project implementation*” phase.

At this 17th D-8 Anniversary, it is essential to take a reflection back-and-forth for having an overall positive outlook and assessment of the D-8 achievements during its first life cycle. The Organization is now bound to seize this momentum to enter its second life-cycle

phase, and strategically devise effective way to achieve its entire goals, in accordance with the principles of its great founders.

It is believed that this year is the high time as well to increase public awareness and visibility of the Organization within D-8 community as well as globally through the best and pragmatic efforts of the utilization of mainstream media, website and social media. Introducing the overall performance of the Organization broadly is undoubtedly one of the D-8's priorities now and afterward.

In short, with these momentums of the 17th Anniversary and the upcoming 9th D-8 Summit this year, the D-8 needs to underline and formulate new strategies, policies and measures to enhance effectively D-8 cooperation with joint efforts at overcoming basic problems and to achieve economic development, particularly by increasing D-8 intra-trade. This is in addition to the countries' efforts to provide employment, reducing poverty, increasing investments, upgrading industrial and infrastructure development, hence progressing economic development and social welfare.

Economic Cooperation Organization (ECO) And Reform Process¹

Numan HAZAR, Ambassador (R)

Chairman of the 3rd ECO Eminent Persons Group (EPG)

ECO is an intergovernmental regional organization established in 1985 by Iran, Pakistan and Turkey for the purpose of promoting economic, technical and cultural cooperation among Member States. The Organization replaced former RCD (Regional Cooperation for Development) which suspended its activities in 1979 after the Islamic Revolution in Iran. Nevertheless, founding members of the RCD deemed necessary to reactivate the Organization under a different name which, they thought, will serve their best interests.

The Organization was expanded in 1992 to include seven new Members namely Afghanistan, Azerbaijan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan and Uzbekistan.

As a matter of fact ECO provides its Member States with a platform to discuss ways of improving economic development and promoting trade and investment opportunities.

1 Views expressed in this article belong entirely to its author. They should not be perceived as reflecting official views of the Turkish Government.

The ECO countries in geographical terms cover a vast area, This is a contiguous territory. With a population of 450 million people, vast natural resources spread over an area of 8 million square km and its important geo-strategic location renders ECO a bridgehead between Asia to the East and Europe to the West.

The Economic Cooperation Organization (ECO) is an important international institution. There exists thoughts to the effect that it was not able, up to now, to carry out fully its functions in order to meet all expectations. The reason is that this organization could have realized major initiatives because of its great potentialities. For that reason, all member states share in principle, the thought that there is a need to spend more efforts in this direction. Nevertheless, we have to admit that there are certain difficulties on this way.

On the other hand, there exists also several structural or institutional difficulties which prevent the ECO to become a well functioning international organization.

As far as Turkey is concerned, the Turkish Government has always attached particular importance to a well functioning, efficient and dynamic ECO. According to the Turkish view, a successful and active ECO would best serve the interests of all the member states. In the light of this evaluation, during the ECO Summit Meeting held in Istanbul in 2010 where Turkey assumed the task of Chairman in Office of the Organization, President Abdullah Gül, proposed the establishment of an Eminent Persons Group (EPG) to provide recommendations to enhance the **dynamism, efficiency and visibility** of the Organization. This proposal was included in the Final Declaration of the Summit Meeting.

Eminent Persons Group (EPG) was established in the middle of 2011 and it started its works towards the end of the year. This EPG is the third EPG created, up to now, by the ECO. The Second

EPG prepared 2015 Vision Document for the ECO and proposed a host of measures in this context. This Document was approved by the Council of Ministers in 2005.

The Third EPG carried out intensively its works in 2012. According to its **terms of reference**, the EPG, was given the task to examine all documents and the 2015 Vision Document in order to propose amendments to basic agreements, to interview the staff of the Secretariat, Specialized Agencies and Regional Institutions in order to submit its recommendations contained in a Report to the Council of Ministers. The EPG would remain, if need be, in contact with the Council of Permanent Representatives (CPR) composed of Ambassadors of member countries in Tehran. The Secretariat would be providing facilities and services for EPG meetings for its well functioning.

The EPG accomplished its mission in 2012 and the Chairman of the EPG presented the Report of the EPG to the Council of Ministers on the occasion of the ECO Summit Meeting held in October 2012 in Baku, Azerbaijan.

The EPG Report which contained in detail several recommendations including the strengthening of the Secretariat, selection of the staff on the basis of merit, increase in the budget, amendment in the decision-making mechanism which created some difficulties in the past for well functioning of the Organization.

Turkey did not only propose the establishment of the EPG, but also provided the necessary financing. On the other hand, again with the financial support of Turkey, International Strategic Research Organization (USAK) an independent think tank located in Ankara prepared a report as regards practices of other international organizations on their functioning and structural characteristics. The Report was a non-binding and informative document presented to the members of the EPG.

The submission of the EPG Report has a particular significance, due to the fact that in 2015 ECO Vision Document prepared by the Second EPG should be revised and a new Vision Document for the next Decade 2016-2025 is to be worked out. In this regard, the EPG Report is very much timely as a guide. The results of the works of EPG, as of 2013, would furnish basic elements of a new Vision Document. This new document is also expected to be prepared by the EPG .

As it is referred above, according to the decisions of the 20th Council of Ministers's Meeting held in Baku in 2012, the Ministers, asked the Secretary General to prepare a roadmap for the implementation of the EPG Report, and to submit it to the Council of Permanent Representatives. The Paragraph, in the decisions of the Council of Ministers, related to the EPG's Report is as follows:

“20) The Council appreciated the Report of the 3rd Eminent Persons Group (EPG), established pursuant to the Istanbul Declaration 2010 (Istanbul, 23 December 2010) and the decisions of the 19th Council of Ministers Meeting (Istanbul, 22 December 2010) to study and review the work of the Organization including the ECO Vision 2015, and asked the Secretary General to prepare a roadmap for implementation of the recommendations of the EPG and submit to CPR for consideration. The Council also authorized the CPR to take action on behalf of the COM in this regard.”

Right after the Meeting of the Council of Ministers the Final Communiqué of the Summit Meeting of Heads of State and Government held on 16 October 2012 included the following Paragraph on the EPG Report:

“31. **Appreciated** the work done by the Eminent Persons Group (EPG) established on the initiative of the Republic of Turkey, which undertook performance appraisal of the Organization,

identified major challenges and recommended ways to improve ECO's efficiency, dynamism and visibility.”

The EPG, proposed in its Report, the organization of national conferences in each member state with the participation of government and private sectors representatives, members of the media, think tanks and academicians. In these conferences, views, assessments and expectations of the member countries would be presented . The results of these conferences would be reviewed in a meeting of the EPG and at the end its evaluation will be considered in the preparation of the new ECO Vision Document for 2016-2025.

As unequivocally indicated by the instructions of the Council of Ministers, some of the recommendations of the EPG are to be implemented by the Council of Permanent Representatives on behalf of the Council of Ministers. It means that these recommendations do not need the approval of the Council of Ministers. Some others, by their very nature require the approval of the Council of Ministers. Certain recommendations can be implemented in short term. Some others have inevitably a long term perspective.

As identified by the EPG Report main impediments and shortcomings are as follows:

- Lack of efficient decision-making mechanism,
- Minimal participation by Member States in the activities of the Organization.
- Non-implementation of the decisions adopted by the decision-making bodies.
- Lack of financial resources and insufficient budget.

- Inadequate capacity of the Secretariat due to existing recruitment measures.

Turkey supported all recommendations made by the EPG to overcome these impediments.

On the other hand, the Communiqué of the Tehran Ministerial Council held in November 2013 referred to the reform process of the ECO on the basis of EPG's Report in the following terms:

“(Foreign Ministers and Heads of Delegations) Building on the two decades of experience, decided to take forward the reform process of ECO on the basis of recommendations of the Eminent Persons Group (EPG) and instructed the ECO Secretary General to arrange, in cooperation with the Member States, the timely conclusion of the said process for enhancing the dynamism, efficiency and visibility of the Organization. The Council instructed the Committee of Permanent Representatives (CPR) to finalize and approve the roadmap for the implementation of the recommendations of the EPG by August 2014 with a view to its earliest implementation.”

They also agreed that the reform process shall address, inter alia, the regulatory, institutional, budgetary and other requirements of the organization putting in place a reliable and durable cooperation framework for ECO region.

Despite the fact that two years already passed, the Organization has not yet unfortunately been able to realize the implementation of some recommendations.

At this point, we must also draw the attention to the fact that every effort made to enhance the dynamism, efficiency and visibility of the Organization will only serve best interests of all member states.

The Secretary General and the Secretariat of ECO is making sincere and painstaking efforts in order to start the process for the implementation of the EPG's recommendations. Within this context an in-depth analysis of the EPG's recommendations has already been realized by the Secretariat.

The Council of Permanent Representatives of the ECO is also involved in expediting the finalization of efforts aimed at the implementation of the EPG's Report.

It is hoped that a substantial progress concerning the implementation of EPG's Report could be made before the next Meeting of the Committee of Ministers to be held towards the end of this year.

It should be also admitted that there is also a time pressure since the new document "ECO Vision 2016-2025" should be prepared in due time possibly by an Eminent Persons Group as suggested by the 3rd EPG. It should be approved by the Committee of Ministers in 2015. Therefore there is a need for reconvening the EPG to carry out its works to prepare the new ECO Vision Document 2016-2025. However, the terms of reference of the EPG should be determined by the Committee of the Permanent Representatives and submitted to the Council of Ministers for approval. There is no doubt that the Member States will share the financing of EPG's costs.

Last but not least, we should emphasize that all Member States should have a high level political will in order to adopt necessary dispositions aimed at ensuring the ECO to become a well functioning international organization. This is also underlined by the EPG Report .

In the Millenium Goals of the World Summit held in 2005, a special importance is attached to regional organizations.

Numan HAZAR, Ambassador (R)

This is something that may encourage all member countries to demonstrate the necessary political will aimed at realizing a well functioning ECO.

İklim Değişikliği Müzakereleri

Zafer ATEŞ

Daire Başkanı
Enerji, Su ve Çevre İşleri Genel Müdür Yardımcılığı
TC Dışişleri Bakanlığı

Özet

İklim değişikliği müzakereleri çok kritik bir noktaya gelmiş bulunmaktadır. 2020 yılından sonra geçerli olacak yeni iklim değişikliği rejimine ilişkin anlaşmaya 2015 yılı sonunda Paris'te düzenlenecek 21. Taraflar Konferansında karar verilmesi öngörülmektedir. Söz konusu anlaşmanın unsurları yavaş yavaş ortaya çıkmakta olup, şu an görünen tabloda, gelişmiş ülkeler, mevcut BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesine (BMİDÇS) ve "Ek"ler sistemine esnek bir yaklaşım getirilerek, herkesin ulusal gerçekleri ışığında katkıda bulunacakları bir sisteme doğru gidilmesini savunmaktadırlar. Gelişmekte olan ülkeler ise BMİDÇS'nin kurduğu ekler sisteminin devamından ve sorumlulukların esasen gelişmiş ülkelerce üstlenilmesinden yanadırlar.

A. Giriş

1992 yılında Rio’da düzenlenen Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesinde sürdürülebilir kalkınmanın çevre boyutunu ön plana çıkaran üç ana sözleşme kabul edilmiştir: BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS), Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi ve Çölleşmeyle Mücadele Sözleşmesi.

2012 yılında, yani 1992 Zirvesinden 20 yıl sonra “Rio+20” başlığıyla düzenlenen üçüncü Zirveye kadarki süreçte anılan Sözleşmeler çerçevesinde, çevrenin korunmasına yönelik olarak önemli bir mesafe katedildiğini söylemek mümkündür.

Bununla birlikte, kaydedilen mesafenin ve atılan adımların yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Çevresel sorunlar ve özellikle iklim değişikliği küresel gündemde önemli yerlerini halen muhafaza etmektedirler. Bilimsel göstergeler iklim değişikliğinin artık mevcut politikalarla geri döndürülemez sonuçlar doğuracağını ortaya koymaktadır.

İklim değişikliği konusunda bilimsel manada en geçerli referans kaynağı olan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli’nin (IPCC) çalışmaları hem yerel ve bölgesel, hem de küresel anlamda iklim değişikliğine uyum konusunun önemine işaret etmektedir. Dünyanın farklı yerlerinde aynı anda birbirine tezat meteorolojik gelişmeler yaşanmakta, kimi yerler kuraklıkla ve çölleşmeyle, kimi yerler de aşırı yağışlarla, sellerle, tayfunlarla mücadele etmektedir. Meteorolojik konularda eskiye nazaran öngörülebilirlik gayet azalmış durumdadır. Eskiden sıkça duyduğumuz “mevsim normalleri” kavramı yerini küresel ölçekte bir belirsizliğe bırakmış gibidir.

IPCC’nin raporları ülkemizin de bulunduğu Akdeniz bölgesinin iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine en çok maruz kalan ve

önümüzdeki dönemde de kalmaya devam edecek olan bölgelerden birisi olduğunu göstermektedir.

Anılan raporlar iklim değişikliğine uyumun ve mevcut riskler çerçevesinde belirli seçimler yapılmasının büyük önem taşıdığını, iklim değişikliğinin kutuplardan tropik bölgelere, küçük ada devletlerinden geniş kıtalara, en zengin ülkelerden en fakir ülkelere kadar geniş bir yelpazede tarım, sağlık, ekosistemler, su kaynakları gibi pek çok alanda şimdiden olumsuz sonuçlar doğurduğunu vurgulamaktadır.

Raporlar ayrıca, özellikle Avrupa'da kıyılarda ve nehir havzalarında sel felaketlerinin artması sonucunda nüfusun etkileneceğini, şehirleşmenin devam etmesi halinde deniz seviyesinde ve nehirlerin su miktarında artış gerçekleşeceğini, artan su ihtiyacı sebebiyle su kullanımında kısıtlamalara gidileceğini, hava sıcaklığındaki artışın insan sağlığı ve refahı, işgücü verimliliği, tarımsal üretim ve hava kalitesi üzerinde etkilerinin görüleceğini, bu süreçte küresel çapta gıda fiyatlarında artışlar meydana geleceğini ve gıda güvenliğinin olumsuz etkileneceğini ortaya koymaktadır.

Pasifik'teki kimi ada ülkeleri için iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine uyum konusu, bir hayatta kalma meselesidir. Çok uzak sayılmayacak bir gelecekte okyanus sularına gömülmesi muhtemel bazı küçük ada ülkeleri mevcuttur.

B. İklim Değişikliğiyle Mücadeleye İlişkin Mevcut Sistem

1992 yılında aktedilen BMİDÇS iklim değişikliğiyle mücadelede temel hedef olan atmosferdeki sera gazlarının stabilize edilmesinde sorumluluğu, taraf ülkeleri iki ayrı gruba bölerek dağıtmaya çalışmış, bu anlamda sera gazları salımının azaltımında asli sorumluluğu gelişmiş ülkelere vermiştir.

Sözleşmenin Ek-I'inde sanayileşmiş ülkelerle, eski Doğu Bloku ülkelerinin bazıları (geçiş halindeki ekonomiler) yer almıştır. Ülkemiz de esasen pek çok göstergesi itibariyle bir gelişmekte olan ülke olmasına rağmen, OECD üyeliği nedeniyle Ek-I'de konumlanmıştır.

Sanayileşmiş ülkeler grubunun, ekonomileri geçiş halindeki ülkeler dışındakileri ayrıca Sözleşme'nin Ek-II'sine konulmuştur. Bu gruptaki ülkeler gelişmekte olan ülkelere finans, teknoloji, uyum, kapasite geliştirme yardımı yapma yükümlülüğünü üstlenmişlerdir. (Ülkemiz başlangıçta bu listede bulunmakla birlikte, daha sonra 2001'deki 7. Taraflar Konferansında alınan bir kararla bu listeden çıkarılmıştır.)

Sözleşmenin imzalanmasını takiben gelişmiş ülkelerin sera gazı emisyonlarında hangi ölçekte azaltım yapacağını kayda bağlayan Kyoto Protokolü 1997 yılında imzalanmıştır. 2005 yılında yürürlüğe giren Protokolü gelişmiş ülkeler içinden sadece ABD onaylamamıştır.

Kyoto Protokolü'nün ilk taahhüt dönemi 2008-2012 yıllarını kapsamıştır. 2012 yılında Doha'da düzenlenen 18. Taraflar Konferansında ise Protokol'ün II. Taahhüt döneminin 2020'ye kadar uzatılması kararlaştırılmıştır. I. Dönemde yalnızca ABD yer almazken, II. Dönemde Rusya, Avustralya, Japonya ve Kanada gibi ülkeler de çeşitli nedenler ileri sürerek "gemiye terketmişlerdir".

Yukarıda özetlenen mevcut sistem en başta anılan gelişmiş ülkeler ile ana kirleticiler (major emitters) arasında zikredilen yükselen ekonomileri (Çin, Hindistan, Brezilya, Meksika, Güney Kore, Güney Afrika, Endonezya gibi) içermediği için iklim değişikliğiyle mücadelede istenen sonucu vermekten uzak kalmıştır. Öyle ki, Kyoto Protokolü'nün I. Taahhüt dönemi küresel emisyonların sadece % 33'ünü kapsarken, bu oran yukarıda bahsedilen firelerle birlikte II. Dönemde (halihazırda) sadece % 15 olarak kalmıştır.

İklim değişikliği ile mücadele AB ile az sayıdaki gelişmiş ülkenin iyi niyetine bırakılmıştır.

Dolayısıyla, bu sistem dünyanın mevcut gerçekleriyle uyum arzetmemektedir. Çin'in sera gazı salımında ABD'yi geçtiği bir ortamda sorumluluğun sadece belli bir grup ülkeyle sınırlandırılması arzulanan sonuçlara ulaşılmasının önündeki en büyük engeldir. Ayrıca, başta ABD olmak üzere, gelişmiş ülkelerin iklim değişikliği ile mücadelede lider bir rol oynamaktan kaçınmaları ayrı bir olumsuz unsur olarak göze çarpmaktadır.

Taraf Ülkeler geçtiğimiz yıllarda aldıkları kararlarla, dünyada insan faaliyetlerinden kaynaklanan sera gazı salımlarına bağlı sıcaklık artışını, sanayi devrimi öncesine oranla en fazla 2 santigrat derece ile sınırlama yönünde karar almışlardır. Bu yönde niyet açısından bir sorun bulunmamaktadır. Dünya ülkeleri bu sorunun farkındadır.

Mesele, bu sorunun üstesinden gelmede atılacak adımların niteliği, sorumluluğun kimler tarafından ne şekilde ve ne ölçüde üstlenileceği noktasında düğümlenmektedir. Önlemlerin alınmasında hiç vakit kaybedilmemeli ve bu etkiler en aza indirgenmeye çalışılmalıdır.

Sera gazlarının salımında tarihsel sorumluluklar mevcuttur. Sanayi devriminden bu yana kalkınma yolundaki faaliyetleri dikkate alındığında, gelişmiş ülkelerin bu sorumluluk listesinin en başında gelmeleri doğaldır. Lakin gelinen noktada yükselen ekonomiler ve petrol zengini ülkeler bu tabloyu daha da karmaşık hale getirmektedirler. Dolayısıyla yeni sistemin hakkaniyete dayalı bir sistem olması gerekmektedir.

C. 2020 Sonrası Geçerli Olacak İklim Değişikliğiyle Mücadele Rejimine İlişkin Müzakereler

2011 yılında Durban'da düzenlenen 17. Taraflar Konferansında (COP 17), BMİDÇS altında tüm taraflara uygulanacak nitelikte bir Protokol veya başka bir hukuki enstrüman veya yasal yaptırımı olan bir çıktı (outcome) hazırlanması doğrultusunda çalışacak Durban Güçlendirilmiş Eylem Platformu Geçici Çalışma Grubu (Ad Hoc Working Group on the Durban Platform for Enhanced Action-ADP) başlıklı yeni bir Geçici Çalışma Grubu (AWG) oluşturulmuştur.

ADP 2012'nin ilk yarısında göreve başlayarak, çalışma programını oluşturmuştur. ADP'nin görevini 2015'ten geç olmamak üzere en kısa zamanda tamamlaması kararlaştırılmış ve en geç 2015 yılında Paris'te düzenlenecek COP 21'de kabul edilecek bahsekonu hukuki belgenin de 2020'den itibaren yürürlüğe girmesi kabul edilmiştir.

ADP altında son 2 yıldır sürdürülen müzakerelerde gelişmekte olan ülkeler aşağıda ana hatları çizilen tutumu benimsemişlerdir:

- “- 2015 Anlaşması **BMİDÇS altında ve Sözleşme ilkelerine tabi** olmalıdır. Söz konusu ilkelerin başında ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar ve göreceli imkan ve kabiliyetler gelmektedir.
- **Sözleşme ekleri** halen geçerli olup, yeni rejimde de devam etmelidir.
- Yeni rejimde Ek-I ülkeleri **ekonomi ölçeğinde sayısal azaltım yükümlülükleri** almalı; Ek-I dışı ülkeler ise ulusal ölçekte uygun azaltım eylemlerini (Nationally Appropriate Mitigation Actions-NAMAs) hayata geçirmelidir.
- Ek-I dışı ülkelerin bu sorumluluklarını yerine getirmesi, Ek-II ülkelerinin BMİDÇS çerçevesinde anılan ülkelere gerekli

uygulama araçlarını (finans, kapasite geliştirme ve teknoloji desteği) sağlamaları ölçüsünde mümkündür.

- 2015 Anlaşmasına yoğunlaşılırken, 2020 öncesi gelişmiş ülkelerin emisyon azaltım kararlılığının arttırılması hususu ihmal edilmemelidir.”

Gelişmiş ülkeler ise aşağıda özetlenen görüşleri dile getirmektedirler:

- “- Bütün ülkeler yeni sisteme ulusal koşulları ölçüsünde katkıda bulunmalıdırlar.
- Tüm Tarafların kendi ulusal koşulları çerçevesinde yeni rejime ilişkin “ulusal olarak niyetlenen katkılarını (Intended Nationally Determined Contributions-INDCs)” iletmeleri beklenmektedir;
- Bu kapsamda Ek-I ve Ek-I dışı ülkelerin sorumlulukları benzeşmektedir.
- Azaltım yükümlülüğü hukuki olarak bağlayıcı olmalı, ancak miktar ve tür açısından geçmiş, mevcut ve gelecekteki emisyonlara ve göreceli imkan ve kabiliyetlere göre farklılaştırılmalıdır.
- Tüm azaltım türleri için önceden bildirim (upfront information) esas olmalı, böylece katkıların şeffaflığı, karşılaştırılabilirliği ve doğrulanabilirliği sağlanmalıdır.
- Finansman, teknoloji ve kapasite geliştirme desteği yeni rejimin temel bileşenleri arasında yer almalıdır.
- İklim değişikliğine uyum (adaptasyon), ülkelerin kendi ihtiyaçları bağlamında belirleyecekleri eylemler topluluğundan oluşacaktır.”

D. Türkiye'nin Yeni İklim Rejimine İlişkin Yaklaşımı

Türkiye'nin Özel Konumu

Türkiye BMİDÇS'nin Ek-I'i altında özel ve diğer ülkelerden farklı bir konuma sahiptir ve bu konum Taraf ülkelerce tanınmıştır. Bu özel durum, halen gelişmekte olan ve kalkınma hamlesini sürdüren ülkemizin, esasen sanayileşmiş ülkelerin bulunduğu BMİDÇS'nin Ek-I'inde yer almasıyla bağlantılıdır.

2001 yılında Marakeş'te düzenlenen 7. Taraflar Konferansından (COP 7) bu yana ülkemiz bu özel konumunu güçlendirmeye çalışmaktadır. COP 7, COP 16, COP 17 ve COP 18'de alınmış kararlar Türkiye hakkında bir müktesebat oluşturmakta ve bu çerçevede ülkemizin azaltım, uyum, finans, kapasite geliştirme ve teknoloji alanlarında desteğe ehil olduğunu teslim etmektedir. Şu anda bu desteğin nasıl artırılabilirliğinin müzakereleri sürdürülmekte olup, önümüzdeki Aralık ayında Lima'da düzenlenecek COP-20'de bu konuda nihai bir karar alınması beklenmektedir.

2020 Sonrası Rejim ve Türkiye

Ülkemiz halihazırda yürütülmekte olan 2020 sonrası yeni rejime ilişkin müzakerelerde yapıcı bir tutum izlemektedir. Ülke olarak bu yeni sisteme ne gibi katkılar yapabileceğimiz ise tüm kurumlarımızla bilistişare değerlendirilmektedir.

Ülkemiz 2020 sonrası için yeni iklim değişikliği rejimine ilişkin müzakerelerde tüm tarafların konsensüsüyle oluşturulacak, adil, dengeli, esnek, herkese uygulanabilir, şeffaf ve kapsamlı bir anlaşmanın ortaya konulmasını savunmaktadır.

Bu noktada, gelişmiş ülkelerin bu mücadelede öncü rolü üstlenmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Çünkü gelişmekte olan, özellikle en az gelişmiş ülkeler (EAGÜ'ler) azaltımdan

önce “uyum” konusunda büyük sorunlarla karşı karşıyadır. Bu ülkelere iklim değişikliğine uyum, salım azaltımı, finans, kapasite geliştirme, teknoloji geliştirme ve transferi alanlarında gerekli desteğin gelişmiş ülkelerce sağlanması bir zarurettir.

Ülkemiz BMİDÇS'nin Ek-II'sinde yer almamakla birlikte, yükselen bir donör ülke olarak EAGÜ'lere ikili bazda kalkınma yardımları sağlamaktadır. Bu yardımların içindeki konu başlıklarına bakıldığında, diğer hususlar yanında, iklim değişikliğine uyum konusu da yer almaktadır.

Dolayısıyla ülkemiz, sözkonusu yeni anlaşmada sorumluluklar belirlenirken, her bir ülkenin sosyo-ekonomik göstergelerinin (nüfus, coğrafi büyüklük, kişi başına düşen milli gelir, kişi başına sera gazı salımı, tarihsel sorumluluk gibi) dikkate alınmasını ve bu sorumlulukların, mevcut sistemin aksine durağan değil, dinamik bir şekilde belirlenmesini savunmaktadır.

Ülkemiz esasen 2011 yılında Durban'da düzenlenen COP 17'de, “iklim değişikliğiyle mücadelede kritik kümelenme (critical mass) olduğu takdirde, Türkiye de oradaki yerini alacaktır” mesajını siyasi düzeyde vermiş bulunmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye kendi gelişmişlik düzeyi, imkan ve kabiliyetleri çerçevesinde, tüm ülkelerin konsensüsüyle oluşacak bir sistemde üzerine düşeni yapmaya hazırdır.

Son olarak Varşova'da düzenlenen COP 19'da alınan karar tüm ülkeleri 2020 sonrasına ilişkin özellikle salım azaltımı konusundaki katkılarını ortaya koymaya, buna ilişkin hazırlıklarını yoğunlaştırmaya davet etmektedir. Bunun ülkemiz açısından da bazı sorumlulukları beraberinde getirdiği bir gerçektir.

Ülkemiz, ilgili kurumlarımızın katılımıyla oluşturulan İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi Koordinasyon Kurulunda alınan kararlar çerçevesinde bu konuda iç hazırlıklarını başlatmış

bulunmaktadır. COP 19 kararı bu ulusal katkıların 2015 yılında Paris'te düzenlenecek COP 21'den önce vakitlice açıklanmasını öngörmektedir. Çalışmalar bu uluslararası takvime uyulacak şekilde sürdürülmektedir.

Ülkemizin yeni sisteme ne tür bir katkı yapabileceği konusunda bu aşamada şu kadarını söylemek mümkündür: Ülkemizin sosyo-ekonomik gerçekleri, kalkınma hedefleri ve ihtiyaçları dikkate alındığında, tarafımızca -örneğin AB gibi- bir baz yılına dayalı olarak rakamsal salım azaltım taahhüdünde bulunulması mümkün görünmemektedir. Bizim yapabileceğimiz, 1990'ların başından beri yapıldığımız gibi, ancak salım azaltımında "önlemler öngörülme senaryodan sapma" olacaktır (deviation from business as usual). Ülkemiz, 1990-2012 arasında, önlemler öngörülme senaryodan % 21'lik bir azaltım, yani başka deyişle "artıştan azaltım" gerçekleştirmiştir. Bunu da büyük ölçüde kendi imkanlarıyla başarmıştır.

Bu çizgiyi devam ettirebilmek adına, kendi ulusal kaynaklarımıza dayalı çabalarımızın yanısıra, ülkemize sağlanacak ikili ve çok taraflı temelde işbirliği ve destek de önem taşımaktadır.

Avrupa- Kafkasya- Asya Ulaştırma Koridoru (Traceca)

Rıza Kağan YILMAZ

Daire Başkanı
Çok Taraflı Ekonomik İşler Genel Müdür Yardımcılığı
TC Dışişleri Bakanlığı

1.Giriş

“Yeni İpek Yolu” olarak da adlandırılan Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru (TRACECA), Karadeniz, Kafkasya ve Orta Asya’da uluslararası ulaştırmayı geliştirmeyi ve siyasi, iktisadi ilerlemeyi hedefleyen hükümetlerarası bir programdır. Bu çalışmada TRACECA’nın oluşumu ve TRACECA-Türkiye ilişkileri ile TRACECA’nın geleceğine ilişkin değerlendirmeler ana hatlarıyla ele alınmaktadır.

Projede Türkiye, Avrupa’nın Orta Asya ve Kafkasya’ya ulaşımı için olanaklar sunması bakımından merkezi bir rol oynamaktadır.

Türkiye, üç kıtanın birleşme noktasındaki ayrıcalıklı coğrafi konumundan dolayı uluslararası taşımacılık için büyük potansiyel arz etmektedir. TRACECA projesinin tamamlanması ile demiryolu ve karayolu bağlantıları olan limanlardaki ana nakliyat merkezleriyle Türkiye, Avrupa-Asya yük trafiğinde merkezi bir üs olacak, Orta

Asya Türk cumhuriyetleri ile ilişkilerini daha da geliştirme fırsatını bulacak, karayolu üzerinden Orta Asya ile bağlantısını güçlendirebilecektir.

Günümüzde TRACECA bağlamında gündemin en önde gelen maddesi, AB Yüksek Düzeyli Çalışma Grubunun (HLG) (Van Miert Grubu) ve AB Komisyonunun kararları doğrultusunda Trans-Avrupa Ulaştırma Şebekelerinin (TEN-T) “Güney-Doğu Aksı”nda uzatılması ve bu meyanda TRACECA’dan istifade edilmesi, buna bağlı olarak IGC TRACECA Daimi Sekreteryası tarafından hazırlanan reform konseptinin uygulanması hususudur.

Avrupa Birliği’nin talepleri TRACECA’ya yeni bir rol verilmesi olarak algılanabilecektir. AB Trans Avrupa’nın Karadeniz’e uzatılmasını öngörmektedir. Bunun için bu bölgede TRACECA’yı kullanmak istemektedir. Bu çerçevede üç temel öncelik bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla TRACECA üyesi ülkeler ve Avrupa arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi, altyapı ve teknik sorunların halledilmesi ile TRACECA koridorunun geliştirilmesidir.

2. TRACECA’nın Oluşumu

A. Temel Özellikler

1993 yılında Avrupa Komisyonu, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan hükümetlerinin katılımı ile Brüksel’de düzenlenen Konferansta AB TACIS-TRACECA Hükümetlerarası Programının amaçları ortaya konulmuştur (Brüksel Deklarasyonu).¹

Programa, Ukrayna ve Moldova 1996 ve 1998 yılları arasında, Bulgaristan, Romanya ve Türkiye 2000 yılında; İran ise 1 Haziran 2009 tarihinde katılmışlardır. 2009 yılında TRACECA’ya gözlemci

1 TRACECA Türkiye Ulusal Sekreterliği, <http://www.traceca.org.tr/tra/traceca-anasayfa>.

statüsüyle katılan Litvanya da ilave edildiğinde bugün Programın 15 ülkeyi kapsadığı görülmektedir. Nisan 2005 tarihinde bütün üye ülkelerin kararı ile Afganistan ve İran'ın da MLA'ya taraf olması kararlaştırılmıştır. İran 1 Haziran 2009 tarihinde taraf olmuştur. Tacikistan 2012 yılında MLA'ya değişiklikler getiren 2003 Protokolünü onaylamıştır. Protokol Tacikistan açısından 1 Haziran 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Programın amaçları, üye ülkeler arasındaki işbirliği ile bölgedeki ticaretin her yönüyle gelişimini sağlamak, TRACECA'nın Trans-Avrupa Ulaştırma Şebekeleri'ne (TEN-T) dönüştürülmesi için en uygun entegrasyonu tespit etmek, bölge ticaretindeki ve ulaştırma sistemlerindeki sorunları ve eksiklikleri belirlemek ve TRACECA projelerini özel yatırımcıların fonları için çekici hale getirmek olarak belirlenmiştir.²

TRACECA ekonomik ilişkileri, ticareti ve ulaştırma bağlantılarını geliştirmeyi amaçlayan bölgesel bir ulaştırma ağıdır ve aynı zamanda 1998 yılında Bakü Zirvesinde imzalanan ve halihazırda 13 ülke tarafından onaylanmış olan Avrupa-Kafkasya-Asya Koridorunun Geliştirilmesi için Çok Taraflı Temel Anlaşma (MLA) uyarınca bir Hükümetlerarası Komisyon mahiyetindedir.

TRACECA, IGC TRACECA (Hükümetlerarası Komisyon), IGC TRACECA Daimi Sekreterliği (PS IGC TRACECA), Ulusal Komisyonlar, IGC TRACECA Daimi Sekreterliği Daimi Temsilcileri (Ulusal Sekreterler) ve çalışma gruplarından oluşmaktadır. IGC yürütme organı Bakü'de yer alan Daimi Sekreterliktir. Daimi Temsilcileri olan "Ulusal Sekreterler" her üye ülkede bulunmaktadır.

TRACECA'nın organlarının ve faaliyetlerinin finansmanı 2008 yılından bu yana üye ülkelerin katkılarıyla sağlanmaktadır. 1996

2 TRACECA, <http://www.traceca.org/default.php?l=en>.

yılından 2006 yılına kadar 160 milyon Avro tutarında toplam 61 teknik yardım ve 15 yatırım projesi finanse edilmiştir.³

IGC TRACECA'da genel olarak üst düzey hükümet yetkilileri (özellikle ulaştırmadan sorumlu Başbakan Yardımcıları, Ulaştırma ve/veya Dışişleri Bakanları) görev yapmaktadır. Başkanlık rotasyon usulüne göre yürütülmekte, kararlar bütün tarafların onayı ile alınmaktadır. IGC TRACECA 7. Bakanlar Toplantısı (Konferansı) 16 Haziran 2009 tarihinde Kırgızistan'da, 8. Bakanlar Toplantısı 13 Ekim 2010 tarihinde Brüksel'de, 9. Bakanlar Toplantısı 24 Kasım 2011 tarihinde Bükreş'te ve 10. Bakanlar Toplantısı 17 Eylül 2013 tarihinde Duşanbe'de düzenlenmiştir.

Bakanlar Toplantılarıyla ilgili etraflı bilgilere TRACECA'nın resmi internet sitesinden ulaşılabilecektir.⁴

Daimi Sekreterlik (PS) IGC TRACECA'nın yürütme organıdır. Genel Sekreter halihazırda görev süresi bitmiş olmakla birlikte Moldova'dan eski Ulusal Sekreter Eduard Bricuov tarafından sürdürülmektedir. Önümüzdeki dönemde yeni Genel Sekreterin seçilmesi beklenmektedir.

PS'nin Tüzüğü (Statute) IGC TRACECA 8. Bakanlar Konferansında kabul edilmiştir. Tüzük, ileride de ele alınacak IGC TRACECA kurumlarında reform yapılması bağlamında getirilen önerileri kapsamaktadır. Tüzük ile birlikte, PS, Çok Taraflı Anlaşma'nın uygulanmasına ilişkin sorunları belirlemek ve çözüm önerileri getirmek, mevzuat çalışmaları ve uluslararası örgütlerle ilişkiler bağlamında üye devletlere yardım-danışmanlık hizmeti sağlamak ve ulusal çalışma gruplarının faaliyetlerini geliştirmek ve koordine etmek ana görevlerini üstlenmiştir.

3 Ibid.

4 <http://www.traceca-org.org/tr/traceca/intergovernmental-commission/igc-meetings>

TRACECA'nın organlarının ve faaliyetlerinin finansmanı başlarda AB tarafından sağlanmaktaydı. 2006 yılında TRACECA'nın bütçesinin %75'den fazlası, 2008 ve 2009 yıllarında ise tamamı üye ülkelerin katkılarıyla sağlanmıştır. Bununla birlikte AB, çok sayıda teknik yardım (TA) ve yatırım projelerini (IP) finanse etmiştir.

TRACECA'nın uluslararası örgüte dönüşmesi çeşitli dokümanlarda işlenmiş olmakla birlikte, ilgili tarafların bu konuda ortak bir iradeleri olması gerekmektedir.

B. Çok Taraflı Temel Anlaşma (MLA)

Programın temelini oluşturan MLA'nın amaçları Avrupa, Karadeniz, Kafkasya, Hazar Denizi ve Asya bölgelerinde ekonomik ilişkilerin, ticaretin ve ulaştırma bağlantılarının geliştirilmesi; ulaştırma pazarlarına girişlerin kolaylaştırılması; malların ve yolcuların uluslararası naklinin teşviki; trafik emniyetinin, yüklerin güvenliğinin ve çevresel korumanın sağlanması ve değişik ulaştırma modları arasında rekabetin teminidir.⁵

MLA'ya Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Romanya, Türkiye, Ukrayna, Özbekistan, Tacikistan taraftır. Türkmenistan ise TRACECA Programına katılmakla birlikte, MLA'ya taraf değildir.

Nisan 2005 tarihinde bütün üye ülkelerin kararı ile Afganistan ve İran'ın da MLA'ya taraf olması kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda İran 1 Haziran 2009 tarihinde MLA'ya taraf olmuştur.

C. IGC TRACECA Stratejisi

MLA'ya taraf olan ülkeler TRACECA koridorunu güçlendirmek için 2015 yılında ulaşılabilecek belirli hedefleri ortaya koyan ve esasen

5 TRACECA Türkiye Ulusal Sekreterliği, <http://www.traceca.org.tr/tra/traceca-anasayfa>.

sürdürülebilir ve bütünleşmiş çok modlu ulaştırma sistemi kurmayı amaçlayan bir Strateji geliştirmişlerdir. IGC TRACECA'nın güçlendirilmesi de hedeflerden biridir. MLA'ya taraf olan ülkeler güçlerini birleştirip coğrafi konumlarının avantajlarını tam olarak kullanmak ve ekonomik olanaklarını Avrupa ve Asya arasındaki doğal transit köprülerinden biri olan TRACECA koridoru ile güçlendirmek için bir Strateji geliştirmişlerdir.

Bu strateji 2015 yılında ulaşılabilecek belirli hedefleri ifade etmekte ve sürdürülebilir ve bütünleşmiş çok modlu ulaştırma sistemi kurmayı amaçlamaktadır. Strateji, TRACECA ülkelerinin özel ihtiyaçlarını karşılayacak içerikte olup, bölgesel ulaştırma sistemindeki merkezi sorunları aşmak üzere tasarlanmıştır.

IGC TRACECA Stratejisinin hedefleri:

- Ulaştırmanın kurumsal birimlerini güçlendirmek ve modernize etmek,
 - Altyapı şebekelerinin entegrasyonu,
 - Çok modlu zincir geliştirme,
 - Hava taşımacılığının tam kapasite kullanımı ve havayolu yolculuğunun artırılması,
 - IGC TRACECA'nın güçlendirilmesi,
- olarak belirlenmiştir.

Bu doğrultuda Eylem Planları yapılarak onaylanmaktadır.

D. Çok Modlu Ulaştırmanın Geliştirilmesi Anlaşması

Çok Modlu Ulaştırmanın Geliştirilmesi Anlaşması TRACECA bölgesinde çok modlu taşımacılığı geliştirmek doğrultusunda 2004 yılından itibaren yapılan çalışmalar sonucunda hazırlanarak 2009

yılında düzenlenen IGC TRACECA 7. Bakanlar Toplantısında onaylanmış ve üye ülkelerin imzasına açılmıştır.

E. IGC TRACECA Kurumları Reformu/Taslak Konsept

AB, 2007 yılında, TEN-T'nin komşu ülkelere genişletilmesine, bu bağlamda Balkanlar, Türkiye, Kafkasya ve Orta Asya güzergahına ("Güney-Doğu Aksı") yönelinmesine karar vermiştir.⁶ 2007 yılında Astana'da yapılan IGC TRACECA 6. Bakanlar Toplantısında, Avrupa Komisyonu ve TRACECA arasındaki diyalogun ve işbirliğinin bu çerçevede geliştirilmesi kararlaştırılmıştır.

4 Aralık 2008 tarihinde Bakü'de, MLA'nın imzalanmasının 10. yıldönümü vesilesiyle bir Bakanlar Zirvesi düzenlenmiştir. Zirve'de TEN-T'in Karadeniz ve Hazar bölgelerine uzatılması ve AB Yüksek Düzeyli Çalışma Grubu (HLG) "Güney-Doğu Aksı"nın geliştirilmesi kararlılığı vurgulanmıştır.

Bu meyanda, IGC TRACECA 7. Bakanlar Konferansında Genel Sekreter'den altı ay içerisinde sunulmak üzere bir çalışma yapması istenmiştir.

PS IGC TRACECA Genel Sekreteri Zhantoro Satybaldyev, IGC TRACECA Kurumlarında Reform Taslak Kavram Kağıdını 2009 Aralık ayı sonunda üyelere dağıtmıştır. Çalışmada, uyumlu bir mekanizmanın tesisi ön plana çıkarılmakta; IGC TRACECA kurumlarının güçlendirilmesine yönelik tekliflerde bulunmaktadır.

Reform çalışmaları ve bu bağlamda öncelikli ulaştırma projelerinin tespiti hazırlıkları halihazırda devam etmektedir.

6 "Extension of the major trans-European transport axes to the neighbouring countries: Guidelines for transport in Europe and neighbouring regions"; <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0032:FIN:EN:DOC>

Neticede, bahse konu çalışmalar IGC TRACECA 8. Bakanlar Konferansında kabul edilmiştir. Brüksel Deklarasyonunda konuya ilişkin olarak, IGC TRACECA'nın TRACECA Reformunun başlatılmasını desteklediği vurgulanmıştır. Deklarasyonda, özellikle PS IGC TRACECA'nın Avrupa kurumlarıyla etkin bir diyalogun sağlanması, bölgede taşımacılığın geliştirilmesi, ulaştırma altyapısının daha da güçlendirilmesi ve Çok Taraflı Temel Anlaşmanın hükümlerinin uygulanmasına katkıda bulunması hedeflerinin gerçekleştirilmesini teminen reforme edilmesinin önemine dikkat çekilmiştir. Deklarasyonda, IGC TRACECA'nın TRACECA kurumlarının reforme edilmeleri hedeflerini memnuniyet karşıladığı, bu bağlamda PS IGC TRACECA'nın "Güney-Doğu Aksı"nın geliştirilmesi bağlamında karşılaşılabilecek zorlukları etkin olarak çözebilmesi için geliştirilmesinin önemi vurgulanmıştır.

TRACECA Koridorunun rekabet edebilirliğinin arttırılması ve ticaretin kolaylaştırılması esasen reform gibi TRACECA'nın önem verdiği başlıca konular arasında gelmektedir. Keza Deklarasyonda, ilave trafik/yük çekilebilmesi için TRACECA Koridorundaki uluslararası transitin geliştirilmesini sağlayacak ortak rekabetçi tarifeler ve uygun koşulların gerçekleştirilmesi gereğine dikkat çekilmektedir.

Bu bağlamda IGC TRACECA 8. Bakanlar Konferansında, TRACECA Koridorunun rekabet edebilirliğinin arttırılması ve ticaretin kolaylaştırılması konusunda 25 Mayıs 2010 tarihinde Antalya'da düzenlenen üst düzeyli toplantıdan duyulan memnuniyet ifade edilmiş, Daimi Sekreteryaya tarafından hazırlanan "TRACECA Koridorunda Rekabet Edebilirliğinin Arttırılması için Mevcut Durum Analizi ve PS IGC TRACECA'nın Tavsiye Ettiği Eylemler" başlıklı belge onaylanmıştır.

Sözkonusu belgede, TRACECA uluslararası ulaştırma koridorunun olumlu ve olumsuz yönleri mukayese edilmiş, gelişmiş ulaştırma altyapıları ve Avrupa şebekelerine bağlantı gibi olumlu yönler bulunduğu, bununla birlikte yüksek tarife oranları, sınırlarda gecikme, gümrük işlemlerinin uzunluğu koordinasyon eksiklikleri ve yük teslim tarihinin garanti edilememesi gibi olumsuzlukların gözlemlendiği kaydedilmiştir.

Belgede, ulaştırma koridorunda makul petrol boruhattı tarifelerine karşın yüksek kuru yük tarifelerinin bulunduğu kaydedilmiş, Asya ile Avrupa arasındaki taşımacılığın az bir miktarının çekilmesi durumunda dahi TRACECA ulaştırma koridorunda transit gelirlerinin kayıpları karşılayacağı, bununla birlikte kapasite geliştirilmesi için yatırımların arttırılması gerektiği ayrıca ortak tarifelerin uygulanmasının elzem olduğu belirtilmiştir.

İlave trafik çekilebilmesi için yapılması tavsiye olunan eylemler ise; üye ülkelerin mevzuatlarının harmonizasyonu; modern lojistik imkanları, etkin tarife oranları ve cazip kurumsal şartlardan oluşan rekabet edebilir bir ulaştırma kompleksinin oluşturulması; demiryolu ve denizcilik sahalarında iş uygulamalarının eşgüdümü; demiryolu taşımacılığının güvenli bir seviyeye çıkarılması ve ulaştırma altyapısının akıcı hale dönüştürülmesi olarak sıralanmıştır.

F. TRACECA'nın Uluslararası Kuruluşlarla İlişkileri

TRACECA'nın BM Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE) ile yakın ilişkileri vardır. IGC TRACECA 7. Bakanlar Toplantısında IGC TRACECA Daimi Sekreteryası ile BM Asya Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (UNESCAP) ve Ekonomik İşbirliği Teşkilatı arasında mutabakat zaptları imzalanmıştır. TRACECA aynı zamanda İpek Yolu Gümrük İşbirliği Girişimi ile de yakın çalışmalara başlamıştır. Ayrıca, 10. Bakanlar Toplantısında

TRACECA ile Avrupa Sivil Havacılık Konferansı (ECAC) ve Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Birliği (IRU) ile de mutabak zaptları imzalanmıştır.

E. TRACECA II. Yatırım Forumu

TRACECA II. Yatırım Forumu Toplantısı 28 Şubat 2012 tarihinde Brüksel’de düzenlenmiştir. Toplantıda, ülkemiz tarafından sunulan “Atatürk Havalimanı Yolcu Hakları Merkezi” projesi oldukça yoğun ilgi görmüştür.

Forum’da diğer TRACECA Üye Ülkeleri tarafından sunulan öncelikli altyapı projeleri şunlar olmuştur:

Kazakistan : Taşkent-Shimkent Karayolu İyileştirilmesi

Moldova : Kişinev-Giurgiulesti Karayolunda Slbozia Geçişi

Romanya : Mures-Iasi-Ungheni Otoyolu

Özbekistan : Gümrük Merkezi Bilgi Sayfası

Azerbaycan : Bakü-Alyat-Beyuk-Kesik Demiryolu İyileştirmesi

Gürcistan : Poti-Bakü Konteynır Blok Treni

Kırgızistan : Aeronavigasyon

Tacikistan : Vakhdat-Dzırgatal (-Kırgızistan) Demiryolu

3. TRACECA-Türkiye İlişkileri ve Türkiye’nin TRACECA’daki Konumu

Yolların kesiştiği kavşak noktasında bulunan Türkiye için ulaştırma sektörü ekonomide önemli bir yere sahiptir. Türkiye’nin ulaştırma sektörü, karayolu, demiryolu, denizyolu, havayolu ve boruhatlarından oluşmaktadır. Türkiye ulaştırma altyapısıyla TRACECA’nın en aktif üyelerindedir.

1 Kasım 2013 tarihi itibarıyla Türkiye’de karayollarının uzunluğu 65627 km’dir. Bunun 2244 km’si otoyol, 20601 km’si bölünmüş yol, 42782 km’si tek platformlu yoldur.⁷ Karayolu ulaştırması %95 yolcu ve %92 yük trafiği⁸ ile ulaştırmanın en önemli modudur.

12573 km. uzunluğunda 8 uluslararası karayolu güzergahı ülkemizden geçmektedir.⁹

Türkiye’de demiryollarının toplam uzunluğu ise 12730 km’dir. Bunun 1366 km’si yüksek hızlı ve hızlı tren hat uzunluğudur.¹⁰ 2013 yılı itibarıyla demiryollarımızdan taşınan yük miktarı 27 milyon tondur.¹¹

Avrupa ile Asya arasında 75 milyar dolarlık taşımacılık hacmi bulunmaktadır. Halihazırda, İstanbul-Kars-Tiflis-Bakü, Kurtalan-Nusaybin-Irak, Kars-Nahçıvan-İran, Kavkaz-Samsun-Basra, İstanbul-Halep-Mekke ve İstanbul-Halep-Kuzey Afrika taşımacılık koridorlarının geliştirilmesi üzerinde çalışılmaktadır. Bakü-Tiflis-Kars (BTK) Demiryolu ve Marmaray/Boğaz Tüp Geçişiyile modern İpek Demiryolu hayata geçirilmekte, Uzak Asya-Batı Avrupa demiryolu işlevsel kılınmaktadır.¹²

Türkiye’nin limanlarının stratejik önemini anlamak için coğrafi konumumuzun hatırlatılmasında fayda görülmektedir. Türkiye

7 T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, “Bütçe 2014” Sunumu, s.26 http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/UBAK/tr/yayinlar/20101129_175235_204_1_44520.pdf

8 T.C.Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı,“Denizcilik Müsteşarlığı Stratejik Planı (2009-2013)”, <http://www.denizcilik.gov.tr/dm/denizcilikstrateji.pdf>

9 T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, “Bütçe 2014” Sunumu, s.27.

10 Ibid, ss.249-250.

11 Ibid, s. 255.

12 Ibid, s. 91.

8333 km kıyıya sahiptir ve illerimizin yüzde 33'ünün denize kıyısı bulunmaktadır.¹³

Türkiye'de 174 adet liman ve iskele bulunmaktadır. Bunlar arasında büyük olanlardan 6 tanesi Türkiye Denizcilik İşletmeleri tarafından, 4'ü de Türkiye Devlet Demir Yolları tarafından işletilmektedir.¹⁴

2013 Ekim ayı itibariyle limanlarımızda gerçekleşen elleçlenen yük miktarı 389 milyon tondur.¹⁵ 2013 yılı verileriyle konteyner elleçleme kapasitemiz 71 milyon TEU olup, bunun 2023 yılında 31 milyon TEU'ya çıkarılması hedeflenmektedir.¹⁶

Türk sahipli deniz ticaret filosu (1000 GT ve üzeri) 1469 gemiden oluşmaktadır ve gemi tonajı 30,3 milyon DWT'dir.¹⁷

Havacılık sektörü son yıllarda önemli bir büyüme göstermiş, 2013 yılı itibariyle 152 milyon yolcu taşınmış, 103 ülkede 236 noktaya dış hat seferleri yapılmıştır. Sektör, 383 uçak, 65782 koltuk kapasitesi ile kaydadeğer bir noktaya gelmiştir.¹⁸

Türkiye ulaşım potansiyelini ve kıtaların kesiştiği kavşak noktasındaki konumunu Avrasya ulaşım ağının hizmetine sunmak amacıyla, uluslararası trafik ve sınır geçişlerinde yaşanan tıkanıklarının giderilmesine öncelik vererek birçok projeyi uygulamaya koymaktadır. Bu projeler arasında geçtiğimiz yıl

13 T.C.Başbakanlık Denizcilik Müsteşarlığı,"Denizcilik Müsteşarlığı Stratejik Planı (2009-2013)", <http://www.denizcilik.gov.tr/dm/denizcilikstrateji.pdf>

14 "Türkiye'de 174 adet liman ve iskele var", <http://www.transport.com.tr/den10,88@2200.html>.

15 T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, "Bütçe 2014" Sunumu, s.184.

16 Ibid., s. 262.

17 Ibid, ss-179-180.

18 Ibid, ss.155-156.

hizmete giren Marmaray, yapımı hızla süren BTK demiryolu, hızlı tren, bölünmüş yol yapımı, Karadeniz Sahil Yolu, İstanbul'a ikinci tüp geçit ve ülke içerisinde 19 lojistik merkezi kurulması gibi projeler rahatlıkla sayılabilecektir.

Türkiye TRACECA'nın entegre olmasının konuşulduğu AB "Güney-Doğu Aksı"nda önemli bir konumdadır.

Türkiye'nin TRACECA'daki konumu ele alınırken, AB ile üyelik müzakereleri sürdürmekte olan Türkiye'nin AB ulaştırma şebekeleriyle entegrasyonu konusunu da gözönünde bulundurmak gerekmektedir.

Esasında TRACECA koridorunun "yeni rolü" gerçekleştiğinde, üyelik çerçevesinde AB ile ulaştırma altyapısını birleştirmiş Türkiye üzerinden Asya'nın derinliklerine uzanan; Avrupa-Asya bağlantısını tesis eden bir koridor gerçekleşmiş olacaktır.

AB üyelik müzakereleri bağlamında konuya yaklaşıldığında ise, AB'nin kendi iç ulaştırma şebekesini bütünleştiren TEN-T açısından Türkiye'nin önünde Ek Protokolün hayata geçirilmesi ve TEN-T Rehber ilkelerinin kabul edilmesi gibi iki kapanış kriterinin bulunduğu görülmektedir.

Gelecekte TEN-T'nin Türkiye'yi de içine alacak şekilde genişletilmesi için temel oluşturacak teknik çalışmalar (TINA-Türkiye Projesi¹⁹) 2007 yılı sonunda tamamlanmış; "Ulaştırma Altyapı İhtiyaçları Değerlendirme" (TINA) çalışması ışığında bir çekirdek ağ ortaya çıkmıştır.

Bütün taşımacılık modları için bir geçiş ülkesi olan Türkiye, "Pan-Avrupa koridorları" oluşturulması çalışmalarında da yer almıştır.

19 "Transport Infrastructure Needs Assessment TINA-TURKEY" <http://www.portfinanceinternational.com/downloads/TINA%20Turkey%20-%20Ekrem%20Karademir.pdf>

AB'nin genişlemesiyle Pan-Avrupa Koridorlarının önemli ölçüde TEN-T'ye dönüştüğü görülmektedir. Keza “Berlin/Nürnberg-Prag-Budapeşte-Köstence/Selanik/İstanbul” hattı, yani 4. “Pan-Avrupa Koridoru” (Halkalı-Kapıkule Demiryolu Hattı Yapımı projesi güzergahı bu koridor üzerindedir) TRACECA ile bağlantı bağlamında önem taşımaktadır.

Türkiye, TRACECA'ya atfedilen önem bağlamında, 10. Bakanlar Konferansı çerçevesinde 17 Eylül 2013 tarihinde Duşanbe'de düzenlenen Genel Sekreterlik seçimlerine bir adayla katılmış, ancak odaya olmaması cihetle yeni Genel Sekreter seçilememiştir. Mevcut Genel Sekreter Biricuov görevini sürdürmektedir. Seçimler yenilecektir ve Türkiye'nin yaklaşan dönem başkanlığı gözönünde bulundurularak, ülkemizden seçilecek bir Genel Sekreterin TRACECA'nın daha da etkin hale gelmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4. TRACECA'nın Geleceği ve Sonuç

Asya ile Avrupa arasındaki ticaretin ve bunun gerektirdiği ulaştırma boyutunun dünya ekonomisinin gelişiminin ana yönleri bağlamında taşıdığı önem açıktır. TRACECA'nın rolü de işte bu bağlamda kendisini göstermektedir. TRACECA, bir “Doğu-Batı” Koridoru, “21. Yüzyılın İpek Yolu Projesi”dir. TRACECA'dan beklenen, Avrupa'dan Çin'e uzanan geniş bir coğrafyayı birbirine bağlamasıdır.

Bu çerçevede Türkiye, Avrupa'nın “Güney-Doğu Aksı”nda Kafkasya, Orta Asya ve ötesine ulaşım için merkezi bir rol oynamaktadır.

TEN-T'nin “Güney-Doğu Aksı”nda uzatılması ve bu meyanda TRACECA'dan istifade edilmesi, buna bağlı olarak TRACECA'da reform çalışmaları yürütülmesi, ayrıca öncelikli projelerin tespiti

ve Yatırım Konferansları düzenlenmesi hususları gündemdeki esas konular olmuştur.

TRACECA koridorunun geliştirilmesi üzerinde durulurken, reform çalışmaları neticesinde azami fayda sağlanmasının yanı sıra, etkin bir şekilde istifade edilecek altyapılar kurulması ve ulaşım ve ticaretin önündeki engellerin aşılması önemlidir. İdari ve bürokratik sorunların, donanım yetersizliğinin, farklı mevzuat ve transit rejimlerinin, gümrük engellerinin önünün alınması sağlanacak faydayı arttıracaktır.

Son olarak, birçok uluslararası örgütün aynı bölgede ulaşırma alanında benzer projeler geliştirmekte oldukları hatırlandığında, projelerin uyumluluğunun ve harcanan emek ve gayretlerin koordinasyonun taşıdığı önem de ortaya çıkmaktadır.

Değişen Küresel Güç Dengeleri ve Türkiye

Dr. M. Cüneyt YENER

Dr. M. Cüneyt Yener Hazine Müsteşarlığı Kamu Sermayeli Kuruluş ve İşletmeler Genel Müdürlüğü'nde görev yapmaktadır. Burada yer alan görüş ve öneriler kendisine ait olup, Hazine Müsteşarlığı Kamu Sermayeli Kuruluş ve İşletmeler Genel Müdürlüğü veya başka bir kurumu bağlamamaktadır.

Özet

Bu çalışmanın amacı, gelişmekte olan ülkelerin küresel ekonomik düzende ağırlıklarının artmasının, günümüzdeki tek kutuplu düzende ABD tarafından temsil edilen mevcut güç dengesinde bir değişimi getirip getirmeyeceğinin tartışılmasıdır. Bu çerçevede, yükselen güç olarak Çin ön plana alınarak, olası çok kutuplu bir düzende Türkiye'nin yeri ve önemi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Küresel güç dengesi, ABD, Çin, çok kutuplu düzen.

1 - Giriş

Son yıllarda başta Çin olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisindeki ağırlığının artması küresel güç dengelerinin yönünün tartışılmasını da beraberinde getirmiştir. Başka bir ifadeyle, Batı'daki; Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği (AB)

ülkelerindeki ekonomik durgunluğa karşılık Asya kıtasındaki hızlı gelişim bu tartışmaları artırmıştır. Alman Marshall Fonu'nca yakın zamanda Vaşington'daki siyaset ve iş çevreleri arasında yapılan araştırmaya göre bu durum ABD ve AB arasındaki transatlantik paktın karıştığı en önemli sorun olarak belirtilmiştir.¹

Bu tartışmaların gösterdiği üzere dünya düzeninde bir değişim yaşanmaktadır. Bununla birlikte, bazı ülkelerin dünya ekonomisinde daha önemli roller üstlenmesine rağmen ABD ve batılı müttefiklerinin ağırlıkları da halen devam etmektedir. Bu kapsamda mevcut gelişmelerin küresel güç dengelerinde bariz bir değişimi, sonucunda bazı çevrelerce iddia edildiği üzere “Yeni Asya Yüzyılı”nı getirip getirmeyeceğinin doğru analiz edilmesi önemlidir.

Küresel düzende ekonomik denge değişiminin dünya güvenliğini tehdit edebilecek yansımaları da olabilecektir. Bu çerçevede, gelişmelerin dikkatle izlenerek uygun politikaların oluşturulması stratejik önem taşımaktadır.

Soğuk savaşın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması süreci sonrasında tek kutuplu bir düzende ABD'nin önderliğinde demokrasi ve serbest piyasa kurallarının varlığıyla dünya ekonomik düzeninin şekilleneceği öngörülmüştür. İzleyen dönemdeki ekonomik büyüme bu algıyı desteklemiştir. Serbest piyasa ekonomisine yönelik ülkelerin küreselleşmeyi hızlandırması ve artan ekonomik refahın da yardımıyla ABD'nin küresel askeri güvenliği sağlayan tek güç haline dönüşmesi bu yapının uzun yıllar süreceğini düşündürmüştür.

Başlangıçta Amerikan askeri gücü, gerek harcama miktarı, gerekse teknolojik yönden diğer ülkeler için rekabet edilemez

1 Frankenberger, Klaus-Dieter, The Atlantic Imperative in an Era of a Global Power Shift, Sayfa 2.

düzeyde olmakla birlikte, ABD ekonomisinin zayıflaması askeri harcamaları sınırladığı gibi, artan ekonomik güçleri nedeniyle Çin başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin askeri yatırımları yükselmiştir.

Afganistan, Irak ve 11 Eylül olayları ve sonuçları ABD'nin "askeri" gücünün de bir sınırı olduğunun tartışmasını tetiklemiş, 2007 ve 2008 yıllarında meydana gelen mali kriz ise Batı'nın "ekonomik" gücünde ciddi erozyona neden olmuştur.

Uluslararası düzeydeki tartışmalarda, bu gelişmelerin beş yüz yıldır süregelmekte olan Batı hakimiyetinin sonunu getirebileceği iddia edilmektedir. Bu iddialara göre, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerikan Barışı Dönemi (Pax Americana) küresel siyasi düzende bir belirsizliğe doğru gitmektedir.

2 - Tarihsel Gelişim

Amerikan hegemonyası, başka bir hegemonyanın, Büyük Britanya'nın çöküşüyle doğmuştur. Ancak, 20. Yüzyıldaki bu düzen değişimi iki dünya savaşı ve Ekonomik Buhran sonrasında mümkün olabilmıştır.

Napolyon Savaşları sonrası ortamda, endüstriyel devrim ile birlikte, İngiltere diğer ülkeler arasından sıyrılarak endüstriyel ve finansal bir güç haline gelmiştir. Londra'nın finansal sistemin merkezi olması ve Kraliyet Donanmasının üstünlüğü dünya düzeninde Britanya Barış Dönemini başlatmıştır (Pax Britannica). Ancak, İngiltere'nin yönlendirdiği serbest ticaret ortamı zaman içinde sermaye, teknoloji, inovasyon ve yönetim becerilerinin diğer ülkelere de yayılmasına neden olarak yeni rakipler yaratmıştır.

1800'lü yılların sonlarında birbirine yakın zamanlarda ABD, Almanya ve Japonya küresel düzende yeni güç merkezleri olarak ortaya çıkmış, bu ülkelerin kendi stratejik öncelikleri ve dinamik

ekonomileri İngiliz egemenliğini tehdit etmeye başlamıştır. Stratejik beklentileri karşılayabilecek mali kaynaklarının yetersizliği İngiliz hakimiyetinin sorgulanmasına neden olmuştur.

1900'lerin başlarında Almanya ekonomik büyüklük olarak İngiltere'yi geçtiği gibi, deniz kuvvetlerinin gücüyle askeri alanda da ciddi bir rakip haline gelmiştir. Bu gelişmeler İngiltere'yi Almanya'ya karşı Avrupa ve Amerika kıtasında ittifaklara zorlamış, bu çerçevede Amerika kıtası ve Karayipler ABD'ye bırakılmıştır.

İngiltere'nin azalan gücü Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli nedenlerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Bu savaş küresel düzende yalnız İngiltere'nin değil Avrupa kıtasının da egemenliğini sonlandırmıştır.²

Almanya'nın yenilmesinde ABD'nin savaşa girmesi belirleyici olmuştur. Savaş sonrası dönemde ABD, Avrupa'nın yeniden imarına yardımcı olarak bu bölgedeki etkinliğini artırdığı gibi, Japonya ve İngiltere'yle Çin üzerinde bir egemenlik kurma yarışına da girmiştir.

Versay Barış Anlaşması'nın şartları ve Milletler Cemiyeti'nin yapısı küresel istikrarsızlığı devam ettirmiştir. Bu durumun temelinde Versay Barış Anlaşması ile sağlanan düzenin gerçek güç dengesini yansıtmaması ve ABD'nin Milletler Cemiyeti'ne mesafeli yaklaşımı bulunmaktadır.

Ekonomik Buhran'ın etkileri nedeniyle ABD'nin uluslararası serbest ticaretten uzaklaşarak korumacı politikalara yönelmesi, İngiltere ve Fransa'nın savaşın etkilerini giderecek fiziksel kapasitelerinin eksikliği, Avrupa'da Almanya'nın, Uzak Doğu'da

2 Layne, Christopher, The Global Power Shift from West to East: The National Interest, Langaa Research and Publishing Common Initiative Group, 4 Haziran 2012, <http://www.langaa-rpcig.net/+The-Global-Power-Shift-from-West+.html>, Sayfa 3.

ise Japonya'nın yayılmacı politikalarına zemin hazırlamıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde hiçbir ülkenin küresel ölçekte jeopolitik ve ekonomik liderlik sergileyememesi İkinci Dünya Savaşı'na sebebiyet vermiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın küresel siyasi düzen üzerinde üç temel sonucu olmuştur. Bunların ilki Avrupa'nın siyasi çöküşüdür. Savaş sonrasında Avrupa'nın, ABD yardımı olmaksızın ekonomik kalkınmayı ve ulusal güvenliği sağlaması mümkün olamamıştır. İkincisi, İngiltere, Fransa ve Hollanda'nın zayıflaması, Avrupa'nın Asya'daki kolonyal gücünü kaybetmesine neden olmuş, bu durum 1970'lerden itibaren Asya'daki ekonomik büyümenin temelini oluşturmuştur. Son olarak savaş sonrası jeopolitik ve ekonomik koşullar, ABD'nin Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi uluslararası siyasi ve ekonomik kuruluşları kendi çıkarları doğrultusunda yapılandırmasına imkan vermiştir. Savaş sonrası oluşan iki kutuplu küresel düzen 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bugünkü tek kutuplu yapıya dönüşmüştür.³

3 - Yeni Düzen

Gelişmeler, gelecekteki ekonomik düzende Batı'nın etkisinin azalacağını, buna karşılık gelişmekte olan ülkelerin ağırlığının artacağını göstermektedir. Batı'nın göreceli de olsa öneminin azalmakta olduğu tezine karşılık bazı çevreler bu yöndeki düşüş teorisini (declinist theory) reddetmekte, Batı'nın gerilemesinden ziyade gelişmekte olan ülkelerin yükselişine dikkat çekmektedirler.⁴

Ancak, realitede dünya bir değişim sürecindedir ve belki de asıl önemli olan bunun sebeplerinden çok yeni dengenin nasıl

3 Layne, Christopher, *Sayfa 4*.

4 Frankenberger, Klaus-Dieter, *Sayfa 1*.

oluşacağıdır. Geçmiş dönemde eksen ABD ile Batı Avrupa ülkeleriyle, değişen şartlarda yeni eksenin nerede oluşabileceği bir soru işaretidir. Akla ilk gelen Çin olmakla birlikte Hindistan, Rusya ve Brezilya gibi farklı ülkelerin varlığı yeni eksenin nerede ve nasıl oluşacağını tahminini güçleştirmektedir.

Yükselen ekonomilerin gelişimi artık küresel düzenin geri döndürülemez şekilde değiştiğini göstermektedir. Başka bir ifadeyle “Batı Sonrası Dünya Düzeni” artık bir kurgu olmaktan çok gerçekliğe dönüşmüştür.

Bu noktada esas tartışma konusu, ekonomik düzenin de ötesinde yeni küresel siyasi düzenin nasıl olacağıdır. Tarihsel geçmişe bakıldığında küresel ölçekte güç dengelerinin değişimi, çatışmaları da beraberinde getirmiştir. Yükselen ekonomiler dünya refahına katkı sağlayacak olmakla birlikte, bu ülkelerin uluslararası toplumdaki paydaşlık rolünün getireceği sorumlulukları üstlenip üstlenemeyecekleri hususu çatışmaların süresini ve etkisini belirleyecektir.

Bazı çevreler ekonomik gelişimin güç dengesinde değişimi de beraberinde getireceğini savunmaktadır. Bununla birlikte ekonomik gelişmelerin, mutlak gücü, bir hegemonyadan diğerine yöneltip yöneltmeyeceği hala bir soru işaretidir. Dolayısıyla gelişmelerin bazılarında iddia edildiği üzere dünyayı “Yeni Asya Yüzyılı”na yönlendireceğine ilişkin kesin bir sonuca varmak hatalı bir çıkarım olabilecektir.⁵

Diğer ülkeler gelişirken ABD’nin ve AB’nin yerinde saydığını iddia etmek de bir hata olacaktır. Nitekim, her ne kadar ABD ve AB’de ekonomik bir kriz yaşanmakla birlikte bu durum sonsuza kadar devam etmeyecektir. Gelişmekte olan ülkelerde ekonomik refahın

5 Cox, Michael, Power Shifts, Economic Change and the Decline of the West?, Kenneth N Waltz Lecture, 2012, Sayfa 372.

genişleteceği orta sınıfın harcama eğilimleri ve eğitimle birlikte artacak olan demokrasi talepleri bu ülkelerde ciddi etkileşimlere neden olabilecektir.

ABD'nin ekonomik gerileme içinde olduğu bir gerçektir ve doğal olarak diğer ülkeler bu durumdan yararlanmaya ve ABD'nin liderlik kapasitesini sınırlamaya çalışmaktadır. Bununla birlikte bu gerileme uzun bir zaman sürecine yayılabileceği gibi doğru adımların atılmasıyla yönetilebilir bir hale de getirilebilir. Ancak, ABD'nin gücünün kaybetmekte olmasıyla ifade edilen egemen devlet statüsünün kaybı ise, istikrarın kaybolması gelecekte dünya düzeninde sorunlar yaratabilecektir.

4 - ABD'nin Dünya Düzenindeki Yeri

Aslında ABD ekonomisinin gerilemesi 1960'lı yılların sonlarından itibaren tartışılmakta olan bir olgudur. Bununla birlikte, Çin ekonomik olarak büyüyen bir güç olmasına rağmen ekonomik göstergelere bakıldığında ABD'nin gerisinde kalmaktadır. ABD, nüfusu Çin'in üçte birinden az olmasına rağmen dünya gayri safi hasılasındaki paya göre Çin'in oldukça üzerindedir. Gelişmekte olan ekonomilerde yoksulluk azalmakta ve yaşam standartları artmakla birlikte bu ülkeler yine de ABD standartlarına ulaşamamaktadır. Sonuç olarak ABD sönen bir süper güç olarak tasvir edilse bile hala birçok ülkenin bulunmak istediği bir konumdadır.

ABD'nin en büyük gücü, dünya ekonomik sistemindeki yerinden kaynaklanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan ekonomik sistemin Amerikan Doları üzerine kurulması ABD'ye diğer ülkelere karşı tartışılmaz bir avantaj sağlamaktadır. Ekonomik ve politik belirsizlik durumlarında para en güvenilir piyasalara yönelir ve günümüzde en güvenli yatırım aracı ABD Hazine Bonolarıdır. Bu yönden bakıldığında ABD'den kaynaklanan 2007-

2008 krizinin ABD'nin ekonomik gücünü azaltmaktan ziyade pekiştirdiği de iddia edilebilir.⁶

Ekonomik gücü değerlendirirken salt rakamsal büyüklüklerin dışında niteliksel kriterlere de bakmak gerekir. Çin'in ve diğer gelişmekte olan ülkelerin zaman içinde daha da büyüyeceği aşıkardır. Ancak, bilim ve teknolojideki AR-GE faaliyetleri ve inovasyon yönlerinden bakıldığında bu ülkeler ABD ve AB'nin gerisinde kalmaktadır. Diğer ülkeler aradaki farkı kapatmaya başlamakla birlikte inovasyon ABD'nin en güçlü yönlerinden birisidir.

Bu noktada Çin'in zayıflığı siyasi ekonomi alanında ortaya çıkmaktadır. Fikri mülkiyet haklarını koruyacak mevzuat eksikliği, geleneksel eğitim sisteminin yaratıcılığı öne çıkarmak yerine ezber dayalı olması ve bilimsel alandaki gelişmeleri değerlendirebilecek bağımsız kurumların eksikliği bu zafiyetlerin temelini oluşturmaktadır.⁷

Kurumsal etkinlik konusunda da ABD diğer ülkelerin önünde yer almaktadır. Dünyanın en büyük şirketleri sıralamasına bakıldığında ABD'nin belirgin bir üstünlüğü olduğu gibi onu batılı ülkeler izlemektedir. Büyük şirketler arasında Çin kuruluşları da bulunmakla birlikte bunların neredeyse tamamına yakını devlet şirketleri oluşturmaktadır. Yine bu şirketlerin faaliyetlerinin önemli bir bölümü ülke içinde olup uluslararası ölçekte ağırlıkları sınırlıdır.

5 - Sert Güç (Hard Power)

Konu askeri güç yönünden değerlendirildiğinde geçmişe göre azalmakla birlikte yine de ABD üstünlüğü geçerlidir. Asimetrik

6 Cox, Michael, Sayfa 374.

7 Cox, Michael, Sayfa 375.

savaş ile birlikte geleneksel askeri gücün sağladığı avantajlar etkisini yitirmeye başlamıştır. Bu açıdan bakıldığında Afganistan ve Irak örnekleri ABD'nin askeri gücünün sınırlarının sorgulanmasına neden olmuştur. Bununla birlikte kurulu askeri güç ve bu gücün seferber edilebilmesi yönünden ABD hala rakipsizdir.

Çin, her yıl düzenli olarak askeri harcamalarını artırmakla birlikte yine de ABD'nin oldukça gerisinde kalmaktadır. The Economist'in projeksiyonlarında 2025 yılında Çin'in askeri harcamalarda ABD'yi yakalayacağı öngörülmüştür.⁸ Bu noktada da harcamaların ötesinde, sahip olunan yüksek teknoloji güç dengesinde temel belirleyici olacaktır.

ABD'nin bir başka üstünlüğü de geniş müttefik ağıdır. ABD'nin egemen konumundan rahatsız olan ve Vaşington ile aynı görüşleri paylaşmayan birçok ülke bulunmaktadır. Bu ülkeler ABD'nin liderliğini sorgulamakla birlikte yine de ABD ile birlikte hareket etmeyi tercih etmektedir. Bu durumun temel nedeni de bu ülkelerin birlikte hareket edebilecekleri başka bir alternatifin bulunmamasıdır. Örneğin, Avrupa ülkelerinin neredeyse tamamı kendi güvenliklerinin sağlanmasında ABD dışında bir ülke görememektirler. Aynı durum Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki ülkeler için de geçerlidir. İşin ilginç tarafı Çin'in ekonomik ve askeri ağırlığının artması nedeniyle birçok ülke, hatta Vietnam bile, ABD'nin bölgedeki varlığını bir güvence olarak görmektedir.⁹

Buradaki temel sorun Çin'in artan ekonomik ağırlığının bölge ülkeleri üzerinde yarattığı tedirginliktir. Bu anlamda artan ekonomik güç politik bir güce dönüştürülememiştir. Bunun altında Japonya, Endonezya gibi bölge ülkeleriyle olan anlaşmazlıklarda ve Kore yarımadasının nükleer silahlardan arındırılması

8 Layne, Christopher, Sayfa 2.

9 Cox, Michael, Sayfa 376, 377.

çalışmalarında takınılan tutumun yer aldığı iddia edilebilir.

Bu yaklaşım, bir denge unsuru olarak algılanması nedeniyle bölgedeki Amerikan varlığını daha da güçlendirmektedir. Çin'in bölge ülkelerine güven verememesi ABD'nin varlığını vazgeçilmez kılmaktadır. Artan ekonomik gücü birçok ülke tarafından gıptayla izlenmekle birlikte Çin'in uluslararası sistemde bir denge unsuru olabileceğine ilişkin inanç zayıftır. Irak savaşına ilişkin gerekçeler, kimi Orta Doğu politikaları ve 2007-2008 krizi gibi nedenler imajını zedelemiş olmakla birlikte günümüzde ABD yine de birçoklarınınca alternatifsiz kabul edilmektedir.

6 - Yumuşak Güç (Soft Power)

ABD'nin vazgeçilmez konumu "yumuşak güç" kavramı ile de açıklanabilir. Demokrasinin ve demokratik kurumların varlığı ABD ve AB'yi üstün bir konuma getirmektedir. Batılı demokrasilerde çoğulcu siyasi kültürün varlığı ve farklı görüşlerin özgürce dile getirilebilmesi diğer ülke halklarını kendilerine yaklaştırmaktadır.

Bu yapı bilimsel araştırmaların da önünü açmakta ve ABD yükseköğretim kurumları dünyanın birçok ülkesinden öğrenci çekmektedir. Son yıllarda ABD'deki Çinli öğrenci sayısında da ciddi artışlar olmuştur. Bu öğrencilerin çoğunluğu öğrenim sonrası ülkelere dönmekle birlikte Amerikan üniversitelerinden diploma sahibi olmak ve İngilizce bilmek Çin'de iş bulmalarını kolaylaştırmaktadır. Uzun yıllar Amerikan toplumu içinde yer almak bir kültürel değişimi de beraberinde getirmektedir.

Dünya genelindeki uluslararası kuruluş sisteminin yapısı da ABD'ye avantaj sağlamaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşturulan yönetsel yapı ve parasal sistem ABD'yi egemen kılmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomik sistemde ağırlıklarının artması mevcut sistemi tartışılır hale getirmekte, bununla birlikte nükleer silahsızlanma, ticaretin serbestleştirilmesi, kadın

hakları, fikir haklarının korunması gibi kavramlar batılı ülkelerce savunulmaktadır.¹⁰

Gelişmekte olan ülkelerin, geçmişte Batı Avrupa'nın, günümüzde ABD'nin yaklaşımları konusunda haklı eleştirileri olmakla birlikte bu ülkeler gerçek anlamda mevcut yapıyla mücadele edecek veya onun yerine geçebilecek bir alternatif ortaya koyamamaktadır. Bunun sebebi gelişmekte olan ülkelerin bugünkü konumlarına Batı piyasalarının varlığı ve Batı'dan gelen yabancı sermaye yatırımları ile erişmiş olmalarıdır. Başarının temelinde Batı'dan alınan ekonomik kuralların rolü yadsınamaz bir gerçektir. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin kendi katkılarının bu başarıdaki rolünü azaltmadığı gibi bu ülkeler tam anlamıyla bir Batı modelini de esas almamaktadır. Ancak, günümüz ekonomisinin temelini de Batı tarafından tasarlanmış piyasa merkezli ilkelerin oluşturduğu unutulmamalıdır.

7 - Yeni Asya Yüzyılı Mı?

Asya kıtasındaki ülkelerin ekonomik gelişmeleri kimi çevrelerce "Yeni Asya Yüzyılı"nın gelmekte olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. ABD'nin mevcut uygulamalarına bakıldığında Obama Yönetimi kendinden öncekilere göre Asya'ya daha fazla önem atfetmektedir. Bununla birlikte ekonomik göstergelere göre Çin ve diğer Asya ülkelerinin dünya ölçeğindeki önemi artmakla birlikte, ABD'nin ve Batı Avrupa ülkelerinin ağırlığı halen devam etmektedir. Buna ek olarak, ürünlerin kalitesine ve içerdiği teknolojiye bakıldığında Çin dünya standartlarının gerisinde kalmaktadır. İleri teknoloji yönünden ABD açık farkla ilk sırada yer almaktadır.

ABD ile Batı Avrupa ülkeleri arasındaki transatlantik yapının gücü devam etmektedir. Kriz dönemlerinde bile bu ikili Dünya gayrı

10 Cox, Michael, Sayfa 378.

safi hasılasının yarısını oluşturmuştur. Dünyanın en büyük ticari bankalarının önemli bir bölümü ABD ve Batı Avrupa merkezlidir. ABD'nin ve Batı Avrupa'nın gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı sermaye yatırımları her yıl artmakla birlikte, bu ülkelerin birbirlerine karşı yatırımları gelişmekte olan ülkelerdeki yatırımlarından daha fazladır. Kimi çevreler ABD ve Batı Avrupa arasında oluşturulmuş olan bu bölgesel ekonomik zincirin yokluğu durumunda gelişmekte olan ülkelerin bugünkü ekonomik yapılarına ulaşmalarına imkan olmadığı düşüncesindedir.¹¹

Sonuç olarak, güç dengelerinde bir değişim olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak, günümüzde askeri-ekonomik temelli “sert güç” ve demokrasi temelli “yumuşak güç” kavramları yönünden ABD hala gücü elinde tutmaktadır ve görünebilir gelecekte de bu yapının devamı beklenmektedir.¹²

Geleceğin neler getireceğini öngörmek mümkün değildir. Bununla birlikte geçmiş dönemde ABD ile Sovyetler Birliği arasında yaşanan soğuk savaş benzeri bir durumun ABD ile Çin arasında yaşanıp yaşanmayacağını anlaşılabilmesi için Çin'in güçlü yönlerinin yanında sınırlarının da dikkatli analiz edilmesi gerekmektedir. Ekonomik büyümenin neden olacağı beklentilerin Çin toplumunun etnik yapısını üzerindeki etkileri bölgesel istikrar üzerinde belirleyici olacaktır.

8 - Durum

Küresel gücün bir kıtadan diğerine, Avrupa'dan Amerika'ya yer değiştirmesinin, savaşlar ve ekonomik krizler nedeniyle uzun, kaotik, önceden tahmin edilemez ve yıkıcı olduğu dikkate

11 Cox, Michael, Sayfa 380.

12 Shilling, Gary, Six Reasons the U.S. Will Dominate.

alındığında, yeni bir değişimin benzeri etkilere neden olmaması birlikte hareket etmeyi gereklilik haline getirmektedir.

Günümüzde dünya ekonomisi küreselleşmenin etkisiyle fazlasıyla iç içe geçmiş, özellikle ABD ve Çin birbirine büyük ölçüde bağımlı hale gelmiştir. ABD'den başlayan 2007-2008 krizinin tüm dünya ülkeleri üzerindeki etkisi göz önüne alındığında, günümüz dünyası dostlar ve düşmanlar gibi kesin ayrımlar yerine ortaklıkların gereklilik haline geldiği bir yapıya dönüşmüştür.¹³

Son dönemlerde uluslararası kuruluşların yapısının tartışılmaya başlanması mevcut güç dengelerinde bir değişimin sonucu olarak yorumlanabilir. Geleneksel olarak Batı'nın çıkarları doğrultusunda şekillendirilmiş olan BM, Dünya Bankası ve IMF gibi kuruluşlarda mevcut temsil yapısı sorgulanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda G8'in G20 olarak kurgulanması gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisinde ağırlıklarının artmasının bir sonucudur.

Aslında AB'nin durumu da bu kapsamda değerlendirilebilir. Ekonomik gereksinimlerden yola çıkan oluşum siyasi bir birliğe dönüşme çabasıdadır. Ancak, küresel ölçekte bir siyasi güç olabilmek büyük ölçekli askeri bir gücün varlığını zorunlu kılmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşan düzende Avrupa ülkeleri ekonomik kalkınmaya yönelirken güvenlik gereksinimlerinin karşılanmasını ABD'ye bırakmışlardır.

Bununla birlikte, kriz öncesi yıllarda en parlak dönemlerinde bile AB üyeleri ortak siyasi politikalar geliştirmekte başarılı olamamışlardır. Bunda en önemli etken üyelerin ulusal tercihlerinin farklılığı olmakla birlikte, birliğe özgü kuvvetli bir askeri gücün eksikliğinin de etkisi olduğu söylenebilir. AB'deki kriz ekonomik birliğin de sorgulanmasına neden olmaktadır.

13 Cox, Michael, Sayfa 381.

Almanya'nın parasal yardımlar konusundaki isteksizliği bu durumun en belirgin göstergesidir.

Son dönemlerde uluslararası düzendeki en önemli oluşum kabul edilebilecek Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) de henüz bölgesel bir oluşum olmanın ötesine geçememiştir. ŞİÖ, AB'den farklı olarak güvenlik kaygıları nedeniyle siyasi bir yapı olarak ortaya çıkmakla birlikte ekonomik bir oluşuma doğru yönelmeye başlamıştır. ŞİÖ'nün ortaya çıkışının temelinde üye ülkelerin birbirleriyle olan sınır sorunlarından kaynaklanan güvenlik endişeleri yer almıştır. Bu sorunlar büyük ölçüde çözümlenmiş olmakla birlikte oluşum dünya ölçeğinde bir siyasi güç olarak ortaya çıkamamıştır.

Gerek şartlardan birisi askeri bir gücün varlığı ise, ŞİÖ'nün itici güçleri olan Çin'in de, Rusya'nın da dünya geneline yayılmış ABD ölçeğinde bir askeri gücü bulunmamaktadır. Buna ek olarak, ŞİÖ'ye üye olmak isteyen ülkelerin temel beklentilerinin ekonomiye yönelik olması oluşumun siyasi olmaktan çok ekonomik temelli algılandığını göstermektedir.

Bazı çevreler gelecek dönemde Çin'in askeri ölçekte ABD'ye rakip olarak ortaya çıkacağını iddia etmektedir. Burada iki temel kriter üzerinde tartışılması gerekir; birincisi teknolojik gelişimde Çin'in ABD'yi yakalayıp yakalayamayacağı, ikincisi ise Çin'in bu tür bir sorumluluğu üstlenip üstlenemeyeceğidir.

Kore Yarımadasının nükleer silahlardan arındırılmasında Çin'in göstereceği tutum bu çerçevede değerlendirilebilir. Kuzey Kore'nin BM baskılarına direnebilmesinin temelinde Çin'in bu ülkeye desteği yatmaktadır. Eğer Çin, Kuzey Kore'yi ikna edebilecek bir gücü varken bunu bölgesel çıkarları yönünden yerine getirmiyorsa, küresel düzeyde yeni bir güç olma sorumluluğuna sahip olup olmadığı tartışma konusu olabilecektir. Eğer sanıldığı gibi aksine bu yönde bir etkisi yoksa zaten böyle bir sorumluluğu üstlenebilmesine imkan bulunmadığı sonucuna varılabilecektir.

Bu konuda Çin'in bölgedeki hakimiyetini kaybetmemek için mevcut statükonun devamından yana olduğu yaygın bir görüştür.

Bazı ekonomistler, Çin'in son otuz yılda gösterdiği ekonomik büyümenin de sınırlarına geldiği düşüncesindedir. Bu noktada tartışmaların bir bölümü önümüzdeki süreçte Çin'in ekonomik büyüklük olarak ABD'yi geçeceğinden ziyade Çin ekonomisindeki bir krizin olası etkilerine yönelmiştir.

Çin'in istatistiki verilerinin doğruluğuna ilişkin tereddütler bulunmaktadır. Bu görüşü savunanlar, bu büyüklükteki coğrafya ve nüfus yapısında zamanında ve doğru bilgilerin toplanmasının zorluğundan bahisle, istatistiklerin yurtiçinde ve yurtdışında Pekin tarafından istenilen algıyı sağlamaya yönelik olarak kullanıldığı endişesini taşımaktadır.¹⁴

Çin ekonomik mucizesinin temeli işçi ücretlerinin, dolayısıyla üretim maliyetlerinin düşüklüğüdür. Ancak, Çinli işçiler ücretlerinin düşüklüğü nedeniyle kendi ürettikleri ürünleri satın alamamakta, ekonomik büyüme tamamıyla ihraç merkezli olmaktadır. Çin'in ekonomik büyümeyi sürdürebilmesi düşük ücret yapısının devamına bağlıdır. Bankacılık sektöründeki kredi uygulamaları işsizliğin önlenmesine yönelik olmakla birlikte büyük ölçekli alt yapı yatırımları, işyeri ve konut inşaatları ekonomide ciddi verimsizliğe neden olmaktadır. Ekonomideki bu verimsizliğin üretim maliyetlerine yansması durumunda ihracatın azalmasının Çin toplumunda sosyal ve siyasi sonuçları olabilecektir.

9 - Çin'e Stratejik Bakış

Her ne kadar ABD ve AB ajandaları her zaman birbirinin aynı olmasa da ABD Dışişleri eski bakanı Condoleezza Rice'ın da ifade

14 Friedman, George, Recognizing the End of Chinese Economic Miracle, Geopolitical Weekly, Stratfor Global Intelligence, Sayfa 2.

ettiği üzere uluslararası düzende ki de ğişimler bu transatlantik ilişkinin önemini geçmişe oranla çok daha fazla artırmıştır. Bu anlamda ikili arasındaki mevcut ilişkinin, gelece ğe yönelik endişeler ve beklentiler temelinde daha da artması gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.¹⁵

Bu çerçevede Çin'in ticari, siyasi, çevresel ve güvenlik konularında küresel sisteme tam olarak entegre edilmesi önem kazanmaktadır. Ancak, bu amacın gerçekleştirilebilmesinin önünde iki ana engel bulunmaktadır. Bunlardan ilki Çin'e böyle bir entegrasyonu empoze edebilecek bir forum bulunmamaktadır. İkincisi ise ABD ve AB'nin Çin'e bakış açılarındaki temel farklılıktır.

AB'nin geleneksel olarak Asya'ya ve Çin'e yaklaşımı paralel olup ekonomik konularla sınırlıdır. Bununla birlikte Amerikan yaklaşımı çok yönlüdür ve bu yaklaşımda güvenlik konuları önemli bir rol oynamaktadır. ABD, Çin ile ekonomik ve mali ilişkilerini derinleştirirken Asya'daki diğer ülkelerle ekonomik konulardan daha öncelikli olarak askeri ilişkilerini geliştirmektedir.

Bu noktada AB'nin Çin ile ilişkilerinin derinleştirilmesi ve buna ek olarak ABD ile birlikte Asya ülkelerinde demokrasinin geliştirilmesine önem verilmesi bölgesel ve küresel istikrarın sağlanabilmesinde bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁶

Çin 18'inci Parti Kongresi'nde Çin diplomasisine kısa bir yer verilmekle birlikte hegemonyaya karşı mücadele edilece ği açıkça belirtilmiştir. Bu ifade Çin'in egemen bir güç olma arzusunda olmadığı ve buna yönelik bir çaba içinde olmayacağı şeklinde yorumlanabilir.

15 Frankenberger, Klaus-Dieter, Sayfa 1.

16 Twining, Daniel, As Asia Rises How the West can Enlarge its Community of Values and Interests in the Indo-Paciřc Region, Brussels Forum Paper Series, 2010.

Çin Uluslararası Araştırmalar Enstitüsü Başkanı Qu Xing, endüstriyel yapı, nüfus kalitesi gibi birçok konuda Çin'in ABD'nin çok gerisinde yer aldığını, buna ek olarak Çin'in küresel ölçekte egemen bir güç olmak yerine çok kutuplu bir dünyayı desteklediğini ifade etmektedir.¹⁷

10 - Değişen Öncelikler

Küresel güç dengelerinde bir değişim yaşanırken görünür gelecekte mevcut yapının devam edeceği öngörülmekle birlikte, gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisinde ve siyasetinde oynayacağı rollere göre ileride çok kutuplu bir düzenle karşılaşabileceği de ihtimaller dahilindedir.

Gelecek dönemde güç dengesinin yönünü ABD ile AB arasındaki ittifakın derecesi belirleyecektir. ABD yönetimleri George W. Bush'un ikinci döneminden itibaren, ülkenin ekonomik durumunun getirdiği yüklerin de etkisiyle Avrupalı müttefikleri ile birlikte hareket etmenin önemini kavramışlardır.

AB'deki ekonomik krizin de halen devam etmekte olduğu dikkate alındığında, durum her iki tarafın birbirlerine karşı ihtiyaçlarını ve birlikte hareket etmenin gerekliliğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. ABD küresel güvenlik için gereken ekonomik yükün paylaşımını isterken, AB'deki dağınık yapı Avrupa'nın güvenliği için ABD'nin liderlik rolünün devamını gerektirmektedir.¹⁸

ABD'nin karşı karşıya olduğu temel sorun uluslararası taahhütleri ile mali gücü arasındaki ilişkidir (Lippmann Gap).¹⁹ Günümüzde ABD'nin finansal gücü dikkate alındığında, mevcut mali yapıyla bütün uluslararası taahhütlerin yerine getirilmesine imkan

17 Decade of Change as Global Power Shifts, Xing, Qu, Sayfa 2.

18 Frankenberger, Klaus-Dieter, Sayfa 7.

19 Layne, Christopher, Sayfa 8.

olmadığından bazı taahhütlerden vazgeçilmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu bağlamda çeşitli Amerikan çevreleri “offshore balancing” yaklaşımı çerçevesinde bütün dünya yerine Amerikan çıkarları için önemli bölgelerin belirlenerek mevcut kapasitenin bu bölgelere yönlendirilmesini savunmaktadır.²⁰ Obama Yönetiminin mevcut politikalarına bakıldığında uygulamanın bu yönde geliştiği söylenebilir. Bu çerçevede, Asya-Pasifik bölgesinde yer alan ülkeler 21. Yüzyılda ABD için “pivot” bölge kabul edilmiştir.²¹

ABD bazı bölgelerdeki varlığını azaltmaya çalışmakta, Avrupa ve Orta Doğu önceki döneme göre daha az önemli kabul edilmekte, önceliği Asya almaktadır. Orta Doğu'dan uzaklaşılmasının, Amerikan topraklarının ve vatandaşlarının kökten dinci grupların terörist saldırılarından korunmasına da faydası olabilecektir.

ABD küresel düzeyde güvenliği sağlamaya yönelik askeri harcamaların müttefik ülkelerce ortaklaşa karşılanmasını istemektedir. Libya örneğinde olduğu gibi askeri müdahalelerde siyasi ve mali yükün paylaşılması bu yaklaşımın somut bir örneğidir.

Bu çerçevede askeri konsept karasal güç yerine deniz ve hava gücüne yönelmektedir. Teknoloji, vuruş gücü, istihbarat kapasitesi ABD'ye avantaj sağlamakta olduğundan Suriye'ye olası bir askeri müdahale de bu amaca uygun olarak planlanmaktadır.

20 Layne, Christopher, Sayfa 8.

21 The Obama Administration's Pivot to Asia, ABD Bakan Yardımcısı Kurt Campbell ile söyleşi, <http://www.foreignpolicy.org/content/obama-administrations-pivot-asia>

11 - Sonuç

Mevcut durumunda Türkiye'nin yeri geleneksel müttefikleri ABD'nin ve AB'nin yanı sıra olacaktır. Uzak gelecekte çok kutuplu bir düzenin oluşması halinde ise küresel istikrar, ABD ve AB tarafından savunulan demokrasi ve serbest piyasa ilkelerinin diğer ülkelerce de benimsenmesi halinde sağlanabilecektir.

Son yıllarda akademik ve siyasi ortamlardaki tartışmalarda gelişmekte olan ülkelerin mevcut küresel düzeni etkiledikleri belirtilmekte, bu bölgesel güçler arasında Çin, Brezilya, Hindistan ve Endonezya'nın yanında Türkiye'ye de yer verilmektedir.²²

Dışişleri Bakanımız Sn. Ahmet Davutoğlu 2010 yılı Ekim ayında düzenlenen "Değişen Küresel Güç Dengeleri ve Türkiye" konulu uluslararası konferanstaki konuşmasında güç dengelerinin devamlı değiştiği bir dönemde bulunulduğundan bahisle bir düzenin sağlanmadığını, ortaya çıkan verimsizliklerin küresel ölçekte siyasi düzen, ekonomik düzen ve kültürel düzen olmak üzere üç noktada düğümlendiğini ifade etmiştir.²³

"Sert gücü" oluşturan askeri ve ekonomik güç büyüklüğünün olası çok kutuplu düzende önemli bir ağırlığı olacaktır. Türkiye, her iki konuda da dünyanın sayılı ülkelerinden birisi konumunda olduğu gibi potansiyeli itibarıyla gelecekte daha önemli roller üstlenebilecektir.

Bu noktada Türkiye'nin uluslararası politikaların oluşturulmasında geleneksel müttefikleri ABD ve AB ile birlikte hareket etmesi, bununla birlikte Asya ve Çin'e özel önem atfederek bu bölgeye yönelik politikaların tespitinde öncü olmasının ülkemiz

22 Layne, Christopher, Sayfa 2.

23 Değişen Küresel Güç Dengeleri ve Türkiye Uluslararası Konferansı, Stratejik Düşünce Enstitüsü, <http://www.sde.org.tr/tr/haberler/1281/degisen-kuresel-guc-dengeleri-ve-turkiye-uluslararasi-konferansi.aspx>

çıklarına ve küresel istikrarın sağlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. ABD'nin, "offshore balancing" yaklaşımı çerçevesinde Orta Doğu'dan uzaklaşma eğiliminde olması bölgedeki en yakın iki müttefikinden birisi olan Türkiye'nin önemini daha da artırmaktadır.

Gelecekteki güç dengelerinde ABD ile AB arasındaki ittifakın derecesi önemli bir değişken olmakla birlikte, bu transatlantik yapının müttefik ülkeler ile ilişkileri de belirleyici bir unsur olacaktır. Buradaki temel soru bu yapının sorumlulukla birlikte gücü de paylaşmak isteğinde olup olmayacağıdır.

Türkiye'nin çok kısa bir süre önce füze savunma sistemi ihalesinde önceliği Çinli bir firmaya vermesi dikkatle irdelenmesi gereken bir durumdur. Hükümetin tercihi kamuoyuna ekonomik gerekçeler olarak açıklanmakla birlikte arka plandaki neden ABD ve AB'li firmaların "know-how" transferinden kaçınarak yüksek teknolojiyi Türkiye ile paylaşmak istememeleridir.

Mevcut küresel düzenin devamı için yalnız kendi aralarında değil, diğer ülkelerle ortaklıkların da bir gereklilik haline geldiğinin Batı tarafından idrak edilmesinin zamanı gelmiştir.

İçinde bulunduğumuz coğrafyada "yumuşak gücün" yani Türkiye'deki demokratik sistemin ve değerlerin varlığı da gitgide önem kazanmaktadır. Türkiye'nin bölgedeki ülkelerle olan güçlü kültürel bağlarının da demokrasinin bölge halklarınca benimsenmesini kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak gelecekteki küresel düzeni, Vaşington'un ABD bütçe açıklarının azaltılması politikaları ile Pekin'in ekonomik büyümenin Çin halkı üzerindeki olumsuz etkilerini önleyici politikaları belirleyecek olup, Türkiye'nin demokrasinin Orta Doğu ülkelerine yerleşmesine ve dini inançlar arasındaki gerilimin önlenmesine yönelik politikaları da bölgesel barışın sağlanmasına

yardımcı olacağı gibi küresel güç dengesinde ülkemizin yerini ve önemini artıracaktır.

Referanslar

- As World power shifts, will US reassess its 'exceptional' status?, Deutsche Welle, <http://www.dw.de/as-world-power-shifts-will-us-reassess-its-exceptional-status/a-14750547>
- Cox, Michael, Power Shifts, Economic Change and the Decline of the West?, Kenneth N. Waltz Lecture, 2012, <http://www.lse.ac.uk/IDEAS/pdf/COX-Waltz.pdf>
- Decade of change as global power shifts, Global Times, 23 Aralık 2012, <http://www.globaltimes.cn/content/751756.shtml>
- Değişen Küresel Güç Dengeleri ve Türkiye Uluslararası Konferansı, Stratejik Düşünce Enstitüsü, <http://www.sde.org.tr/tr/haberler/1281/degisen-kuresel-guc-dengeleri-ve-turkiye-uluslararasi-konferansi.aspx>
- Frankenberger, Klaus-Dieter, The Atlantic Imperative in an Era of a Global Power Shift, Transatlantic Academy Paper Series, Nisan 2011, http://www.transatlanticacademy.org/sites/default/files/publications/Frankenberger_Partnership_Apr11.pdf
- Friedman, George, Recognizing the End of Chinese Economic Miracle, Geopolitical Weekly, Stratfor Global Intelligence, 23 Temmuz 2013, <http://www.stratfor.com/weekly/recognizing-end-chinese-economic-miracle>
- Hoge Jr, James F., A Global Power Shift in the Making, Yale Global Online, 21 Temmuz 2004, <http://yaleglobal.yale.edu/content/global-power-shift-making>
- Kanat, Kılıç Buğra, Değişen Küresel Sistem ve Türk-Amerikan İlişkileri, 15 Mayıs 2013, SETAV Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı, <http://www.setav.org/tr/degisen-kuresel-sistem-ve-turk-amerikan-iliskileri/yorum/6724>

Layne, Christopher, The Global Power Shift from West to East: The National Interest, Langaa Research and Publishing Common Initiative Group, 4 Haziran 2012, <http://www.langaa-rpcig.net/+The-Global-Power-Shift-from-West+.html>

Shilling, Gary, Six Reasons the U.S. Will Dominate, Bloomberg, 27 Ağustos 2013, <http://www.bloomberg.com/news/2013-08-27/six-reasons-the-u-s-will-dominate.html>

The Obama Administration's Pivot to Asia, ABD Bakan Yardımcısı Kurt Campbell ile söyleşi, <http://www.foreignpolicy.org/content/obama-administrations-pivot-asia>

Twining, Daniel, As Asia Rises How the West can Enlarge its Community of Values and Interests in the Indo-Pacific Region, Brussels Forum Paper Series, 2010, <http://www.gmfus.org/doc/GMF%20BF%20Asia%20Paper%20web.pdf>